

STAVOVI UČITELJA I STUDENATA ZAVRŠNE GODINE UČITELJSKOGA STUDIJA O PRIMJENI LUTKE U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA UNUTAR RAZREDNE NASTAVE

Mihalj, Emanuela

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:359748>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**STAVOVI UČITELJA I STUDENATA ZAVRŠNE
GODINE UČITELJSKOGA STUDIJA O
PRIMJENI LUTKE U NASTAVI HRVATSKOGA
JEZIKA UNUTAR RAZREDNE NASTAVE**

EMANUELA MIHALJ

Split, 2020.

Odsjek za učiteljski studij Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu

Metodika nastave hrvatskoga jezika 3

**STAVOVI UČITELJA I STUDENATA ZAVRŠNE GODINE
UČITELJSKOGA STUDIJA O PRIMJENI LUTKE U NASTAVI
HRVATSKOGA JEZIKA UNUTAR RAZREDNE NASTAVE**

Studentica:

Emanuela Mihalj

Mentorica:

doc. dr. sc. Ivana Odža

Split, rujan 2020. godine

ZAHVALA

Veliko hvala mentorici doc. dr. sc. Ivani Odži na pomoći, dostupnosti, strpljenju i uloženom vremenu pri izradi ovoga diplomskoga rada.

Želim zahvaliti i svojim roditeljima na ljubavi, ohrabrenju i velikoj podršci tijekom čitavoga školovanja. Hvala im na svemu što su mi omogućili.

Sadržaj

Sažetak	1
Abstract	2
1. Uvod.....	3
2. Lutkarstvo	5
3. Vrste lutaka	7
3.1. Ručne lutke.....	7
3.2. Lutke na štapu	9
3.3. Lutke na koncu	11
3.4. Ostale vrste lutaka	13
4. Lutka i dijete	15
4.1. Lutka kao nastavno sredstvo	17
4.2. Primjena lutke u nastavi	20
4.3. Dosadašnja istraženost primjene lutke u nastavi.....	23
5. Istraživanje.....	26
5.1. Predmet i cilj rada	26
5.2. Metode rada.....	26
5.2.1. Sudionici istraživanja.....	27
5.2.2. Instrumentarij i postupak ispitivanja.....	27
6. Rezultati i rasprava	29
6.1. Rezultati anketa za učitelje.....	29
6.2. Rezultati anketa za studente	35
6.3. Rasprava	42
7. Zaključak.....	44
8. Literatura.....	45
8.1. Internetski izvori	46
8.2. Izvor slika.....	47

Prilozi.....	48
--------------	----

Sažetak

Lutka je prvi dječji prijatelj, stoga se logičnim čini, a to su potvrdila i brojna istraživanja, da je lutka ima potencijal kreativnoga i poticajnoga metodičkoga sredstva. Cilj je ovoga rada ispitati u kojoj mjeri učitelji primjenjuju lutku u razrednoj nastavi, osobito u nastavi Hrvatskoga jezika, te kakvo je njihovo stajalište o učinkovitosti istoga. Istraživanje je provedeno i među studentima završne godine učiteljskoga studija, čime se nastojala utvrditi korelacija između stavova učitelja i onih koji će to vrlo brzo postati. U istraživanju su sudjelovala 34 učitelja s područja Grada Kaštela te 48 studenata završne godine učiteljskoga studija. Dobiveni rezultati potvrdili su početnu pretpostavku: učitelji rijetko koriste lutku u nastavi, a studenti završnih godina u praksi su slabo upoznati s primjenom iste. Takvi rezultati, iako na prvi pogled pesimistični, zajedno s teorijskim uporištima na koja se istraživanje naslanja, mogu se promatrati i kao poticaj za razbijanje predrasuda o poteškoćama primjene lutke u nastavi. Nadalje, radom se nastoji približiti učiteljima i studentima saznanja o prednostima i različitim mogućnostima primjene lutke u nastavi, posebice u nastavi Hrvatskoga jezika.

Ključne riječi: lutka, lutkarstvo, dijete, primjena lutke u nastavi, nastava Hrvatskoga jezika

Abstract

The puppet is the first child's friend, so it seems logical, and this has been confirmed by numerous studies, that the puppet has the potential of a creative and stimulating methodological tool. The aim of this research is to examine how often teachers use puppets in class activity, especially in teaching Croatian language, and what their views thereon are. The research was also conducted among the students of the final year of teacher education, which sought to establish a correlation between the attitudes of teachers and those who will soon become teachers. 34 teachers from the area of the town of Kaštela as well as 48 students in the final year of study at the Faculty of Teacher Education participated in the research. Results confirmed the initial assumption that teachers rarely use puppets in class activity and that students in the final year of study have had little encounter with the application of the puppet in practice. Such results, although pessimistic at first glance, together with the theoretical foundations on which the research is based, can also be seen as an incentive to break down prejudices about the difficulties of using a puppet in teaching. Furthermore, the paper seeks to bring teachers and students closer to the knowledge about the advantages and different possibilities of using a puppet in teaching, especially in the teaching of the Croatian language.

Keywords: puppets, puppetry, child, application of a puppet in teaching, Croatian language teaching

1. Uvod

Lutkarstvo je umjetnost lutke i lutkara prilikom čega lutkari posuđuju glas lutki i najčešće ostaju skriveni od gledatelja. Dakle, oni su u službi lutke, tj. omogućuju figuri da zaživi u predstavi. Lutke se mogu pokretati pomoću dlana, konaca, žice, štapa i dr. Prema Marijani Županić Benić (2019: 9) lutkarstvo je duboko ukorijenjeno u tradiciju mnogih naroda. Lutkarstvo se razvilo uporabom maski u religijskim ritualima te izradom malih ljudskih figura koje su korištene u magijske svrhe. Postojale su dvije tradicije lutkarstva. Prva je tradicija podrazumijevala manje drvene lutke koje su se pokretale dlanovima i bile su popularne među pukom. Predstavljale su prikaz društveno-političkih situacija i najčešće su korištene na ulicama ili sajmovima. Druga je tradicija marionetsko kazalište namijenjeno aristokratskome društvu i vezano za specijalne kazališne dvorane s obzirom na to da se ističe opremom, scenografijom, ali i specifičnim odabirom tema i prikazom lutke. Prema Bogner-Šaban (1986: 251 – 252) profesionalno lutkarstvo u Hrvatskoj započinje 1920. godine osnutkom Teatra marioneta u Zagrebu. Nakon Drugog svjetskog rata osnivaju se i ostala kazališta u Rijeci, Osijeku te Splitu čime započinje uspon lutkarstva u Hrvatskoj, namijenjenoga uglavnom djeci. Za razvoj hrvatskoga lutkarstva od iznimne je važnosti zagrebački međunarodni lutkarski festival PIF, koji se prvi put održao 1968. godine. Ovaj festival održava se još uvijek, a naglasak stavlja na izvorne predstave hrvatskih i gostujućih ansambala.

Osim u kazališnim predstavama, lutka se može koristiti i u nastavnome procesu. Može poslužiti kao sredstvo za motiviranje učenika, ali i kao didaktičko pomagalo kojim se ostvaruju ishodi. Upotrebom lutke u nastavi, učenje postaje zanimljivije i zabavnije. Potrebno je tek malo mašte kako bi se lutkom zaokupila dječja pažnja te se time djecu istovremeno podučilo i zabavilo. Uzimajući u obzir činjenicu da postoji mnogo vrsta lutaka, svaki učitelj može pronaći onu lutku koja mu odgovara ovisno o financijskim i vremenskim mogućnostima. Lutka ima važnu ulogu u životu djeteta s obzirom na to da ga upravo lutka prati od njegova rođenja i podsjeća na igru što općenito djeci predstavlja glavnu zanimaciju do određenoga perioda života. Lutka je odličan posrednik u komunikaciji te omogućava djeci slobodno i spontano izražavanje. Igrajući se lutkom, djeca se poistovjećuju s raznim likovima i situacijama te tako razvijaju empatiju. Koristeći lutku u nastavi, učitelji se mogu približiti djeci te saznati ono što inače ne bi mogli svakodnevnim razgovorom. Lutka je izvrsno sredstvo u nastavi Hrvatskoga jezika gdje učenici razvijaju sposobnost suradnje, prosuđivanja, improviziranja te učenja dramskih izraza i samostalnoga scenskoga nastupa.

Cilj je ovoga diplomskoga rada istražiti zastupljenost lutke te način njezine uporabe u razrednoj nastavi, prvenstveno u nastavi Hrvatskoga jezika, razmotriti iskustvo učitelja, ali i studenata prilikom fakultetskoga obrazovanja o utjecaju lutke na dijete i razredno ozračje. Rad započinje teorijskim dijelom koji se dotiče lutkarstva, vrsta lutaka te utjecaja lutke na dijete. Teorijski pregled nastavlja se istraživanjem o uporabi i značaju lutke u razrednoj nastavi, prvenstveno unutar nastave Hrvatskoga jezika. Istraživanje je provedeno među učiteljima razredne nastave na području Grada Kaštela te među studentima 5. godine Odsjeka za učiteljski studij Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu. Za prikupljanje podataka korišten je anketni upitnik. Istraživanjem se ispitala primjena lutke među učiteljima u razrednoj nastavi te informiranost studenata o mogućnostima uporabe lutke u nastavi Hrvatskoga jezika utemeljena na njihovu iskustvo s oglednih sati metodičkih vježbi te jednomjesečne nastavne prakse tijekom fakultetskoga obrazovanja.

2. Lutkarstvo

Lutkarstvo podrazumijeva oživljavanje raznih predmeta ili objekata u svrhu kazališne izvedbe ili rituala. Oživljavanje neživoga postiže se pokretom, glasom te energijom animatora gdje animator treba u potpunosti biti predan procesu. Uspješnost oživljavanja objekta ovisi o vještini animatora, ali i o njegovu mehanizmu (Županić Benić 2019: 13). Animirati lutku u scenskom zbivanju znači udahnuti život određenome liku. Tomu pridonosi priroda samog animatora koji stvara život i prenosi ga publici (Rudman 2017: 39).

Konstantin Stanislavski (1988: 168) smatra da se od animatora očekuje da ima razvijenu maštu, osjetljivost za vjerodostojnost i dječju naivnost kako bi se scenska istina prezentirala što uvjerljivije, a posebice očita laž koja treba postati istina kako bi se postigla umjetnost. Slično zaključuje i Branka Rudman (2017: 43) tvrdeći da nema povezanosti lutke i animatora ako nema uvjerljive predstave. Dakle, animator se treba odreći samoga sebe i prepustiti se lutki u svrhu zajedničkoga scenskoga prikaza. Ovim načinom animator dokazuje svoj talent, znanje i mogućnost prenošenja emocije na lutku. Prema uvaženom akademiku i piscu Luki Paljetku (2007: 23) lutkarstvo je umjetnost koja rezultira simbiotskim djelovanjem čovjeka i lutke - čovjek je komplementarni dio lutke. Svaka lutka govori svojim jezikom, a zadaća je animatora taj jezik razumjeti, prevesti i donijeti ga publici.

Lutkarska umjetnost ukorijenjena je u kulturi i tradiciji mnogih naroda. Primjerice, u Aziji se lutke koriste za prikazivanje religijskih tema, dok u Africi imaju ulogu u ritualnim obredima. Na zapadu se pak koriste u marijanskih svetkovina ili za prikaz Isusova rođenja. Dakle, odjeci lutke mogu se pronaći u kulturnoj tradiciji svugdje u svijetu stoga je nepravедno to što se danas lutka prepoznaje samo kao izvor dječje zabave ili umjetnosti koja je namijenjena djeci (usp. Županić Benić 2019: 9-14). Lutkarstvo se često povezuje s drugim umjetnostima čemu svjedoči i velika mogućnost prilagodbe. Ono nudi razne mogućnosti kreativnoga izražavanja za djecu i odrasle u sintezi s drugim umjetnostima kao što su glazbena, likovna, dramska, književna i plesna (Županić Benić 2019: 17). U današnjem svijetu robotike lutku susrećemo i na filmu gdje se očituje težnja čovjeka da neživim objektom manipulira. Lutkarstvo je oduvijek uzimalo od drugih umjetnosti čemu svjedoči činjenica njezine lake prilagodbe bez straha od narušavanja autentičnosti. Dakle, karakteristika lutkarstva nije ukalupljivanje u jednu vrstu umjetnosti što bi zasigurno ograničilo mogućnosti i slobodu lutkara i lutkarstva. Lutkarstvo pomaže da u svojoj okolini otkrijemo bit tj. više od same funkcije, a time svijet postaje slikovitiji (Županić Benić, 2019: 16).

U lutkarstvu je od iznimne važnosti uvjerljivost glumca. Glumac prvenstveno sam treba povjerovati u ono što igra jer je on taj koji stvara život uloge i prenosi ga publici. Osim govora, izražajnost lika postiže se mimikom koja je neotuđiva od samoga glumca (Rudman 2017: 39). Kao jedna od glavnih sastavnica ističe se scenska istina koja glumca vodi do stvaralačkoga samoosjećanja. Kako bi glumac to postigao važno je da on ima razvijenu maštu, glumačku osjetljivost i vjerodostojnost u tijelu i duši. Lutkarstvo ima odgojiteljsku ulogu i od iznimne je važnosti. Neosporno utječe na dijete jer nudi mogućnost iskušavanja životnih situacija u kojima bi se moglo naći. Primjerice, dijete neće naići na strašnoga vuka koji se javlja u Crvenkapici, ali može susresti nasilnika iz okruženja i upravo u takvim situacijama gledanje i kreiranje predstava priprema dijete na lakše snalaženje u sličnim situacijama. Ono što su čula i vidjela u kazalištu, djeca prenose u igru (Ivon 2010: 85). Argentinski lutkar Caamanou (prema Ivon 2010: 85) ističe vrijednost lutkarstva i lutke govoreći:

„Odgojna je ona lutkarska predstava koja dijete dovodi u izravan kontakt s društveno prihvatljivim vrijednostima i znanjem koji su dinamično predstavljani pa ih djeca 'vide' kao aktivne stavove. Zbog svoje sintetičke (kao kombinacije različitih jezika i traganja za bitnim u stvarima) i sudioničke prirode (nešto se odvija u nama, s nama, nešto se događa i događa se nama) kazalište lutaka dira, drma i potresa kognitivnu i emocionalnu sferu gledatelja (djeteta) kao nijedna druga umjetnost.“

Dakle, ako odgajamo dijete za umjetnost lutkarstva, potičemo ga na gledanje lutkarskih predstava, a uporabom lutke pri obradi nastavnih sadržaja potičemo kod učenika kreativnost, socijalizaciju pa samim time pridonosimo njihovu spoznajnome razvoju (Ivon 2010: 85).

3. Vrste lutaka

Lutka je pokretna figura namijenjena lutkarskoj izvedbi na pozornici koja predstavlja puno više od samoga objekta. Ona je sastavni element dječje igre, biće njihovoga svijeta, sugovornik, odvažniji i hrabriji „ja“. Prema Henryku Jurowskom (2007: 12) smisao lutke odražava se kada kroz nju uviđamo sebe, tj. kada se s njome uspoređujemo. Iako lutka nije čovjekova predodžba, njezin značaj krije se u tome što ona preslikava svakodnevne situacije i povezuje čovjeka sa svijetom. Paljetak (2007: 8) je vrlo slikovito predočio prirodu lutke – ona nije satni mehanizam, već joj treba ljudski doticaj o kojemu ovisi i na koji se može osloniti „a to je otkucaj ljudskog srca. Lutka je, također, glavna sastavnica suvremene umjetnosti koja ruši pravila i ukida obaveze. Kreator i animator lutke samostalno izgrađuju sliku svijeta i viziju samosvjesnog života. Navedeno sjedinjuje sljedeći navod: „Lutka živi u mašti i od mašte svojih (uvijek malih) gledalaca“ (Paljetak, 2007: 60). Postoje razne vrste lutki koje dijelimo prema načinu pokretanja. Razlikujemo *ručne lutke* (ginjol i zijevalice), *lutke na štapu* (javajke, lutke za kazališta sjena i velike lutke) te *lutke na koncu* (marionete).

Osim spomenutih nužno je navesti preostale vrste lutaka: bunraku-lutke, velike ili gigantske lutke, bauhaus lutka, crno kazalište, kazalište predmeta i kazalište materijala. Nadalje, lutke se mogu podijeliti i ovisno o poziciji iz koje se animiraju pa u skladu s time razlikujemo lutke koje se animiraju odozdo (ručne lutke, štapne lutke) i lutke koje se animiraju odozgo (marionete na koncima i na žici). Prema Sergeju Obrazcovu (1938: 78) tajna lutke leži u njenom preoblikovanju, pred očima gledatelja, gdje ona iz svoje pojave kao lutka prelazi u glumca s beskrajnim mogućnostima. Takvo shvaćanje lutke kao glumca koji posjeduje svoju specifičnu ulogu ponajbolje nam opisuje Vlasta Pokrivka (1985: 34) :

„Dok se, na primjer, glumac služi mimikom za izražavanje emotivnih raspoloženja, lutka ima uvijek isti izraz lica i služi se sebi svojstvenim pokretima koji mogu biti nezgrapni, krupni, prenaplašeni, pa je zanimljivo da upravo tim svojstvima lutke dobivaju toplinu i draž na sceni.“

3.1. Ručne lutke

Ginjol lutka naziva se još i lutkom rukavicom jer ona nastaje u trenutku kada se navuče na ruku. Pokretanje lutke odvija se pomicanjem prstiju, podlaktice te rotacijom šake. Uspješnost lutke na sceni ovisi o finim i uglavnom minimalnim pokretima ruke, a jednostavnost upravljanja i mogućnost potpunog kontroliranja lutke omogućuje animatoru nesputano uživanje na lutkarskoj sceni (Županić Benić 2019: 27- 29). Pokretanje ginjol lutke

najviše ovisi o kažiprstu koji pokreće glavu dok mali prst i palac pokreću ruke lutke. Položaj glave upućuje na raspoloženje lutke. Ukoliko glava stoji opuštено prema naprijed, utoliko animator sugerira osjećaj tuge i potištenosti. Ako glava stoji pomalo nagnuta unatrag s podignutim nosom, animator sugerira autoritet i egocentričnost. Nagnutost glave na jednu stranu ukazuje na pomno slušanje ili razmišljanje. Postoji mnogo pokreta lutkine glave, a pojedini pokreti imaju više od jednog značenja (Županić Benić 2019: 42).

Svaki pokret ruku simbolizira određeno značenje, stoga ih ne treba verbalno pojašnjavati jer radnja govori sama za sebe. Rukama se mogu izvoditi razni pokreti, a svaki od njih ima svoje karakteristično značenje. Na primjer, pljeskanje ruku simbolizira potvrdu ili aplauz, mahanje jednom rukom označava pozdrav, a trljanje ruku sugerira pritajeno veselje. Geste lutke ovise o radnji koja se odvija na sceni. Ta radnja može biti popraćena i zvukovima što dodatno pridonosi oživljavanju lutke (Županić Benić 2019: 43). Naziv ginjol potječe od francuske riječi *guignol* što znači ručna lutka, no iza navedenoga naziva krije se „obična“ mala lutka velikih očiju, crvenih obraza i širokoga osmijeha koja je navučena na ruku animatora. Kreator te lutke je Laurent Mourguet (Glibo 2000: 31). Razlikujemo bezlične ginjol-lutke koje se izrađuju od stiropora koji predstavlja glavu, a gola ruka predstavlja tijelo. Kod tih lutaka iznimno je važan talent animatora jer on položajem ruke, govorom i pokretom lutke prenosi publici karakter lutke i emocije (Županić Benić 2019: 27).

Slika 1 Ginjol lutke

Kao i ginjol lutke, zijevalica je također ručna lutka. Animira se navlačenjem na ruku, no za razliku od ginjol-lutke, prsti služe za otvaranje i zatvaranje njezinih usta. Upotrebljava se kada se želi naglasiti karakter ili snažna poruka jer se njome najviše ističe govor. Taj tip lutke odličan je za prikaz ljudi, životinja, ali i izmišljenih bića. Zijevalice se najviše ističu u prikazu životinja jer one imaju izraženu njušku kojom je moguće prikazati širok raspon

emocija. Lutka se sastoji od usta i tijela. Usta se mogu otvarati i zatvarati, a često služe i kao sredstvo kojim će gutati ili žvakati, ugristi nekoga ili pak isplaziti jezik. Osim usta i oči mogu biti izražene. Očima se prikazuje čuđenje, strašenje ili gledanje gore-dolje. Tijelo je lutke uglavnom trodimenzionalno. Unatoč tomu što ona može imati pomične ruke i noge, i dalje je naglasak na glavi i pokretima glave. Ukoliko lutka ima ruke i noge, pokreću je dva animatora. Izrada lutke kreće se od jednostavnih zijevalica koje se mogu izraditi od čarapa s dugmetima koja predstavljaju oči pa sve do složenih lutaka koje su namijenjene za filmsku produkciju (Županić Benić 2019: 51).

Slika 2 Lutke zijevalice

Najpoznatiji predstavnici te vrste lutke su mapeti koje je osmislio američki lutkar Jim Henson. Riječ mapet dolazi od engleske riječi *muppet* koja je nastala spajanjem riječi *marionette* i *puppet*. Ta skupina lutaka predstavlja različite ljudske karaktere, životinje, robote, objekte, neidentificirana bića i druge. Mapeti su lutke karakterističnog dizajna sa širokim ustima i velikim očima (Županić Benić 2019: 48).

3.2. Lutke na štapu

Lutka na štapu podrazumijeva lutku koju pokreće štap ili žica. To je najjednostavniji tip lutke jer je može izraditi svako dijete tako da nacрта figuru i pričvrsti je na žicu ili štap. U tu skupinu ubrajamo i lutke sjene jer njihovo pokretanje podrazumijeva upotrebu štapova kao i velike lutke koje pokreće nekoliko animatora. Lutka na štapu razlikuje se od ostalih jer se može pojavljivati u različitim oblicima te je najmanje sklona podilaženju raznim pravilima. Važno je napomenuti kako veličina lutke nije ograničena. Najpoznatiji predstavnik te skupine je lutka javajka koja se pojavljuje kao posebna vrsta na Dalekom istoku. Javajka spada u skupinu lutaka na štapu kao i sve lutke koje se pokreću i kontroliraju pomoću žice ili štapa.

Ta je lutka dobila ime po otoku Javi s kojega potječe, dok je na području Indonezije poznata kao *wayang golek* što znači trodimenzionalna štapna lutka. Sastoji se od glave, tijela lutke, štapa koji kontrolira lutku i žice koja pokreće ruke. Može se izraditi na izrazito jednostavan način, ali i kao složeni oblik lutke. Poželjno je da je lutka u unutrašnjosti prazna kako bi se štapom koji prolazi kroz trup mogla kontrolirati glava. Javajke se animiraju tako da animator jednom rukom animira glavu, a drugom rukom ruke. Povlačenjem konca glava ide unatrag, a popuštanjem konca glava se vraća u početni položaj. Glavu drži štap, dok ostali dio drži drveni elipsoidni dio koji prikazuje ramena. Noge su prekrivene odjećom, a realističan prikaz ostavljaju haljina i krinolina. Često kod javajki susrećemo i razne frizure i pokrivala za glavu.

Jako je važno da je pozornica tj. paravan u visini animatora. Pod paravanom se podrazumijeva drveni okvir preko kojega se nalazi platno. Širina paravana ovisi o prostoru koji je potreban za izvođenje predstave. Ukoliko u predstavi sudjeluje nekoliko vrsta lutaka, utoliko se one pokreću na klupici koja predstavlja prostor za igru te lutku odvaja od publike, dok je lutkar pritom nevidljiv (Županić Benić 2009: 72, 79). Paljetak ne uspostavlja razliku između paravana i ostalih događaja na sceni. On tvrdi da paravan nije predmet kojemu je glavna svrha skrivanje lutkara već da on predstavlja veliku lutku. To njegovo viđenje potkrjepljuje sljedeći ulomak:

„Princip totalne animacije zahtjeva veliku dinamičnost i lutke i scene, zakrivajući potpuno glumca. Shvativši već odavno da je fiksni paravan nešto neprihvatljivo odlučio sam i njega animirati, pretvoriti u lutku“ (Paljetak, 1990: 87).

Postoje i hibrid lutke tj. lutke koje pokreću dva animatora. Jedan animator pokreće glavu i ruke, dok drugi animator pokreće noge. Od posebne je važnosti to što su prilikom izvedbe animatori obučeni u crno (Županić Benić 2009: 76).

Slika 3 Lutka javajka

Nužno je spomenuti i lutku sjene kojoj je osnovna karakteristika pokret. Lutka sjene razlikuje se od ostalih lutaka jer se u kazališnoj predstavi ne vidi kao objekt, već kao sjena tj. iluzija koja nastaje kao produkt djelovanja svjetlosti. Dakle, lutka ne predstavlja živo biće, već predstavlja njegovu sjenu. Lutka je pretežno dvodimenzionalnoga oblika, profinjena je i velike je umjetničke vrijednosti. Razlikujemo transparentne i siluetne lutke sjene. Prilikom izvedbe naglasak treba biti na rubovima koji moraju biti precizno izrezani (Županić Benić 2009: 55). Lutke sjene uglavnom se sastoje od ljudskih i životinjskih obrisa, a izmjenom likova postiže se dinamika. Prijelaz iz oblika u oblik treba se dogoditi brzo, dok stvoreni lik treba ostati malo duže na sceni kako bi ga publika mogla što bolje percipirati (Županić Benić 2009: 59).

Postoje dvije vrste lutaka koje se mogu izraditi, a to su lutka sjene izrađena od prozirnoga materijala (istanjena koža, svila, folija) te lutka sjene izrađena od neprozirnoga materijala (papir, karton, šperploča). Za lutku sjene potreban je oblik lutke, svjetlo, platno ili ekran. Tijelo treba biti učvršćeno žicom vodilicom. Ako je glava (vilica) pomična, potrebne su dvije žice vodilice: jedna koja drži glavu i jedna koja pomiče donju vilicu. Ruke i noge najčešće su puštene da se slobodno pomiču pri pokretu lutke, ali ako su potrebni precizni pokreti, moguće je kontrolirati i ruke i noge žicama (Županić Benić 2009: 60).

Slika 4 Lutke sjene

3.3. Lutke na koncu

Prema Županić Benić (2009: 80) marionete su lutke na koncima. Te su lutke imale značajnu ulogu u prošlosti. Koristile su za razne obrede i ceremonije, zabavljale su plemstvo u dvorovima, a osim toga koristile su se u crkvama gdje su tumačile Boga i Božju riječ običnim ljudima. Danas se najčešće povezuju uz Češku te uz njihova kazališta koja su zaštitni znak Praga. Lutke na koncu predstavljaju najzahtjevniju lutkarsku formu zbog svoje posebne

animacije, ali i izrade. Lutka se sastoji od kontrolnoga mehanizma križnoga oblika, niti konaca te figure pokretnih udova. Na lutku su pričvršćene niti konca kao i mehanizam koji animator drži u ruci. Pomicanje određenoga dijela lutke postiže se blagim pomicanjem konca tako da lutka može hodati, pomicati glavom, skakati ili mahati. Navedene mogućnosti tu lutku čine najbližijom čovjeku. Konci potrebni za pokretanje marionete mogu se podijeliti u tri kategorije: konci koji nose lutku, konci koji kontroliraju pokrete i konci za specijalne efekte (pokretanje usta i kapaka). Konci koji nose lutku odgovorni su za većinu težine lutke i uglavnom su statični tijekom izvedbe. Potrebno je najmanje osam konaca (prikačenih na „marionetski križ“) kako bi se pokretala najjednostavnija marioneta. Kostim lutke jako je važan jer se njegov smisao krije u tome što on realistično prikazuje žive glumce. Marioneta može prikazati svaku vrstu raskoši te može pratiti određeni stil. Također, ona predstavlja metaforičnost čovjekova života jer ovisi o nekome tko je iznad njega. Nadređeni određuje lutki, kada će i kako živjeti (Županić Benić 2009: 91-95).

Podrijetlo marionete povezuje se s praznikom *Festa delle Marie* koji se održava od 10. stoljeća u Italiji. Praznik je nastao prema legendi u kojoj su tršćanski mladići zarobili djevojke koje su Venecijanci potom oslobodili. Povodom toga događaja, svake godine, djevojke su nosile svečanu odjeću i tako su prolazile gradom. Tijekom godina djevojke su zamijenile velike drvene lutke *Marie di lagno*, u prijevodu, 'drvene Marije'. Njihove kopije prodaju se pod nazivom marionete (Županić Benić 2009: 85).

Slika 5 Marionete

Autor Edward Gordon Craig (1980: 67) na osebujan je način opisuju tu vrstu lutke govoreći:

„U marioneti se skriva nešto više od bljeska genija, nešto više od kićenosti razmetljive osobe. Čini mi se da je ona posljednji odzvuk plemenite i lijepe umjetnosti neke nestale civilizacije (...) Ona je potomak kamenih idola drvenih hramova – i danas je prilično degenerirani oblik božanstva. Uvijek bliski prijatelj djece, ona još uvijek zna kako odabrati i privući svoje štovatelje.“

3.4. Ostale vrste lutaka

Bunraku-lutke spadaju u posebnu skupinu lutaka. Ime potječe od japanskoga lutkara Uemura Bunrakuenua. Taj tip lutke ima jednostavan način animacije. Konstrukciju lutke čine glava, noge i ruke. Posebnost je u izradi glave, vrlo preciznoga i realističnoga mehanizma. Lutka može pomicati očima i obrvama, otvarati i zatvarati usta, a može čak imati i jezik koji izlazi iz usta. Ekspresije lica postižu se umreženim koncima koji se pokreću na glavi, a pričvršćeni su na torzu pa tako lutka može izgledati ljuto, prestrašeno ili sretno. Za pokretanje lutke potrebno je više od jedne osobe, s obzirom na to da je potrebna potpuna preciznost. Veličina lutke može biti kao pola čovjeka ili kao dvije trećine čovjeka. Animator lijevom rukom pokreće glavu i trup, dok desnom rukom pokreće desnu ruku lutke. Drugi animator pokreće lijevu ruku i šaku lutke, a treći pokreće noge. Na sceni, animatori moraju djelovati ujednačeno i koordinirano što se postiže dugotrajnom vježbom. Bunraku-lutke trebaju biti stilski usklađene. Prikaz treba biti realističan i autentičan, a težina lutke može ići i do 20 kilograma. Ovaj tip lutke oslikava japansku tradiciju, a predstave mogu trajati i do šest sati (Županić Benić 2009: 99 - 100).

Slika 6 Bunraku-lutka

Divovske lutke ističu se svojom veličinom čime se izdvajaju iz okruženja. Može ih pokretati više ljudi ili jedan čovjek, ovisno o veličini. Ovaj tip lutke prikladan je za ulicu, karnevale te ulične performanse. Najvažniji je vizualni identitet i pokret u prostoru koji čine ovu lutku atrakcijom za gledatelje. Ovisno o mašti animatora i bez korištenja raznih efekata, lutka se može smanjivati i rasti tijekom predstave. lutka može postati prst ruke, a može poprimiti i velike razmjere koje pokreće golemi broj ljudi. Te vrste lutke atrakcija su za gledatelje jer plijene pažnju svojom veličinom, ali i načinom kretanja u prostoru (Županić Benić 2009: 101).

Slika 7 Divovska lutka

Najpoznatiji lutkar koji se istaknuo velikim i divovskim lutkama je Peter Schumann. Cilj je njegovih lutaka da svojom pojavom šokiraju, prosvjeduju te ukažu na apsurdne suvremenoga svijeta. Njegova najpoznatija predstava prikazivala se za vrijeme rata u Vijetnamu. Predstava je imala jasnu poruku, osudila je nasilje i nehumanost (Županić Benić 2009: 102). Važno je spomenuti i Bauhaus kao umjetnički pravac koji je ostavio traga u svim umjetnostima pa tako i u lutkarstvu. Do tada se smatralo kako lutka treba zamijeniti živo biće, a u avangardi je bilo zastupljeno viđenje da je animator taj koji treba izgledati kao lutka. Začetnik te ideje bio je Oskar Schlemmer koji je umjesto plesača u svoj balet uvrstio automate. Na taj je način čovjek postao automat, oslobođen karakterizacija, što jednom automatu i dolikuje. Od tada kostim postaje objekt za sebe, a plesač je taj koji je podređen kostimu tj. zarobljen je u njemu. Gigantske lutke koje potpisuje Schumann i balet koji se javlja u Bauhausu dvije su suprotne estetike, ali i dva potpuno nova vida lutkarstva koje pomiču granice te umjetnosti (Županić Benić 2009: 103).

4. Lutka i dijete

Igrajući se lutkom, djeca najbolje razvijaju ličnost. Lutka je sastavni dio života svakoga djeteta. U igri lutkom dijete se poistovjećuje i razvija mnoge humane dimenzije vlastite ličnosti (Vukonić-Žunić, Delaš 2006: 30). Zlatko Bastašić (1998: 14) je kao značajnu ulogu lutke u životu djeteta naveo sljedeće: „Upravo lutke svojom ličnošću, humorom i intimnošću čine da dječje duše ožive, da ih mi odrasli vidimo i jedni se drugima približimo.“ Igrajući se, djeca od najranije dobi osjećaju privrženost prema lutkama jer igrom spontano oživljavaju objekte, pronalaze ishode raznih situacije i problema te tako određuju pravila, traže rješenja i vladaju situacijom (Majaron 2004: 78). Hicela Ivon (2010: 7) to viđenje dodatno ističe govoreći kako dijete spoznaje karaktere i značenje događaja koristeći se lutkom što potiče njegovu fantaziju i emociju te pomaže prilikom prilagodbe u školi i vrtiću. Prema Nancy Renfrou (1982: 24) važnost lutke ne krije se u njenom izgledu, već u osjećajima koje ona budi u djetetu. Primjerice, nije važno da lutka-zec koju je dijete izradilo nalikuje na zeca, važno je djetetovo vjerovanje da je to zaista zec. Kod djece, igra lutkama prirodan je čin koji se događa spontano i koji im pruža zadovoljstvo. U igri, djeca su potpuno slobodna i prepuštaju se svojoj volji i pravilima koja oni određuju. Igra povezuje dva svijeta, onaj koji djecu okružuje te svijet njihove realnosti, njihov unutarnji svijet. Simbolička igra lutkom nije oponašanje događaja dječjega svijeta već dijete bira značajne dijelove koje samostalno preoblikuje i prezentira. U toj igri lutka preuzima ulogu prijatelja kojemu se dijete može povjeriti. Igrajući se lutkom djeca se lakše suočavaju s onim što ih tišti. Lutka kao posrednik u komunikaciji može uvelike pomoći roditelju ili odgajatelju. Koristeći se lutkom djeci se na njima blizak način mogu prikazati rješenja određenih situacija i pritom im se omogućava da izraze osjećaje na lakši i otvoreniji način nego što bi to bilo bez lutke (Županić Benić 2009: 111-113).

Analiziranjem igre s lutkom u kojoj djeca utjelovljuju razne uloge stvara se bolji uvid u razvoj djeteta i njegovo ponašanje, ali i povratna informacija vlastitoga odgojnoga rada. Dakle, proučavanjem vlastite prakse stvara se mogućnost da se mijenja ono što se pokazalo nedovoljno dobrim. Učitelji koji se koriste lutkom u radu mogu promijeniti atmosferu u razredu, posvetiti se pojedincu i njegovim interesima te utjecati na odnose među djecom (Ivon 2010: 33). Djeca vole pričanje priča pomoću lutke. U tim igrama do izražaja najviše dolazi moć lutke jer na temelju vanjskoga izgleda lutke dijete izmišlja glas za lutku, upotrebljava riječi, sastavlja rečenice, izmišlja razgovor, parafrizira poznate priče s istim likovima ili stvara u potpunosti nove situacije (Majaron 2004: 82). Pričajući djeca se riječima

poigravaju, ponavljaju ih, izokreću, mijenjaju redoslijed, stvaraju nove rečenice, pri čemu utjelovljuju sugovornike i govornike (Vukonić-Žunić, Delaš 2006: 83). Važnost lutke u životu djeteta ističe i Paljetak (2007: 26) u svojoj studiji govoreći: „Čovjek se i lutka prožimaju poput djeteta i igračke. Djeca djeluju na svoje igračke, to jest da njihovim izborom vladaju sklonosti i želje, istina, nejasne, neizrecive, ali vrlo zbiljske. Svejedno, neću tvrditi da se ne zbiva i suprotno, to će reći, da igračke ne djeluju da dijete.“

Kod djece, najbitnije je probuditi emociju. Djetetu je najlakše izmamiti osmijeh na licu jeftinom šalom dok ga je teže pridobiti šutnjom, da misli i gleda, a da pritom osjeća intenzivno. Zasigurno, svoj je djeci jedno zajedničko a to je ljubav i naklonost prema lutkama jer su one sastavnice igre i bića njihova svijeta (Paljetak 2007: 60). Dječja kreativnost najviše dolazi do izražaja kroz igru jer je tada dijete nesputano za otkrivanje samoga sebe i svijeta oko sebe. Stoga je važno djeci omogućiti da maštaju, zamišljaju i sanjaju (Supek 1987: 25). Zbog svega spomenutoga, lutka se često koristi i u psihoterapijskim procesima, ali tako da se prilagodi djeci i prenese doživljaj kroz igru. Kod neke djece javlja se teškoća u djelotvornosti tih procesa jer oni ne mogu prihvatiti terapijske igre lutkama ili pak problem leži u prihvaćanju pojedinih lutaka, stoga je takvoj djeci potrebno ponuditi različite mogućnosti izražavanja kao što su dramatizacija, crtež i slično (Glibo 2000: 252).

Lutka može biti značajna u prevladavanju strahova prilikom odlaska u bolnicu što može izazvati emocionalni poremećaj koji se može ublažiti stalnim kontaktom s roditeljima i postupcima zdravstvenoga osoblja koje treba biti adekvatno. Nadalje, postoje igre lutkom koje pomažu djeci u suočavanju s gubitkom važnih osoba iz okoline, a često i djelovanje okoline može utjecati traumatičnije na dijete od samoga gubitka. Djeca koja su odbačena od sredine u kojoj se nalaze ili koja prolaze kroz proces razvoda svojih roditelja, emotivni gubitak često nadoknađuju uporabom lutke. Uniformirane lutke koje najčešće predstavljaju policajca, liječnika ili kauboja djeci su prepoznatljive jer im sugeriraju uspješnost igre po pitanju savjesti i svijesti (Glibo 2000: 255). Nedvojbeno je da igra lutkom olakšava putnju kod djece. Ona je presudna u dijagnozi i liječenju djece s emocionalnim teškoćama jer kroz igru lutkom, dijete projicira svoj odraz svjesnoga u podsvjesnom što terapeutu uvelike olakšava proces samoga liječenja (Glibo 2000: 257). Prema Lavu Vigotskom (1977: 58) kroz igru se može uočiti stupanj razvoja djeteta jer se u središtu zbivanja očituju sve smjernice njegova razvoja. Samostalnost je ono što igru razlikuje od ostalih aktivnosti dječjega života pa tako kroz igru uočavamo slobodu u pokretu, stvaralaštvu, razvoju, što bi značilo da je igra i odraz dječjih kompetencija (Duran 2001: 165). S tom konstatacijom složio se i Marjanović

(1987: 94) u svojoj studiji govoreći da igra omogućuje transformaciju ponašanja koja utječe na razvoj psihičkoga potencijala.

Goran Hitrec (1991: 17) ističe kako igranje lutkom kod djeteta smanjuje strahove i omogućuje lakše prihvaćanje situacija koje su u stvarnosti teško podnošljive. Primjerice, djeca se vole igrati liječnika i pacijenta jer je liječnik osoba kojoj se dive, a u isto vrijeme ga se boje. Glumeći liječnika, djeca lakše shvaćaju nužnost nelagodnih postupaka koje vide kod liječnika kao što je davanje injekcija ili šivanje rane. Tješeci i umirujući lutku koja predstavlja pacijenta, dijete zapravo umiruje samoga sebe i tako umanjuje strah u stvarnim situacijama. U igri lutkom dijete najčešće održava odnos sa svojim roditeljima ili odgajateljima. Jako je mala granice od oponašanja do identifikacije. Oponašanjem drugih, djeca obogaćuju osobnost i postaju svestrana te tako u svoju osobnost utjelovljuju druge osobe kao što su roditelji, učitelji, filmske osobe, prijatelji i drugi (Ivon 2010: 80).

Walter Broggin (1995: 11-12) pritom izdvaja lutkarsko-scenske igre kao lutkarsku improvizaciju, igrice koje podrazumijevaju lutku, dramatizaciju tekstova što sve potiče dječju inspiraciju. U navedenim igrama dolazi do više oblika interakcije, a to su: lutkar-lutka, lutkar-lutkar i lutkar-„publika“. Navedeni odnosi obogaćuju i potiču jer omogućuju da lutka u trenutku predstave prijeđe iz pasivnoga stanja u aktivni objekt.

4.1. Lutka kao nastavno sredstvo

Lutka se, zbog svoje utemeljene emotivne veze, drži kao vrijedno i moćno sredstvo za rad s djecom. U rukama djece ona postaje idealna didaktička igračka koja ima snažan utjecaj na razvoj djetetove ličnosti. U nastavnom procesu, lutka kao i svi ostali mediji, ne smije dominirati tj. s njome ne treba pretjerivati. Sve što nas okružuje može postati lutka, stoga je važna uloga učitelja koji treba potaknuti i razviti maštu učenika. Postoje tri funkcije lutke u nastavnome procesu. Ona može poslužiti kao terapijsko sredstvo, edukativno-didaktičko sredstvo ili pak kao poticaj za samostalnu kreaciju (Coffou 2004: 9).

Lutka kao terapijsko sredstvo služi za razbijanje psiholoških barijera. Ona opušta i oslobađa od frustracija. To viđenje lutke potkrjepljuje Verica Coffou (2004: 10) navodeći sljedeći primjer iz prakse:

„Dijete koje muca... Dajem mu glavnu ulogu u priči 'Tvrđoglavo mače'. Vježbamo pokret uz kod kuće naučeni tekst. Stojim s prednje strane paravana i ne vjerujem svojim ušima... 'Mače' ne muca, dijete proživljava scenski doživljaj svim svojim emocijama... Mucanja nema.“

Lutka se kao edukativno-didaktičko sredstvo odražava na nastavni sadržaj koji se povezuje sa subjektom. Lutka se može povezati sa svakim nastavnim predmetom. Najčešće je u pitanju Hrvatski jezik jer djeca pomoću lutke uče pjesmice, provode govorne vježbe ili igrokaze (Coffou 2004: 9). Kao treća funkcija lutke u nastavi navodi se lutka kao poticaj za kreaciju gdje se potiče likovno-grafička scenska kreacija, govorno-scenska i literarno-režijska kreacija (Coffou 2004: 9-12).

Često djeca ne mogu izraziti svoje osjećaje, ali lutka im pruža tu mogućnost. Primjerice, dijete često svoje trenutno emocionalno stanje reflektira na lutku te tako sagledava problem s druge pozicije i daje si mogućnost upravljanja procesom. Važno je prepoznati negativne emocije koje dijete iznosi igrajući se lutkom, ali i razumjeti da ono što dijete iskazuje nije usmjereno prema nekom određenom već je to reflektiranje odnosa iz okoline (Županić Benić 2009: 132). Igrajući se lutkom, dijete svoju energiju prenosi u predmet, oživljava ga i daje mu simboličko značenje što dijete pomalo udaljava od realnosti i vodi ga prema apstraktnom mišljenju (Ivon 2010: 11). U razrednoj nastavi važno je koristiti igru sa scenskom lutkom jer lutka djecu podsjeća na dječju igru, a ujedno se razvija interes za razne grane umjetnosti. Lutkarska igra omogućava djetetu identificiranje s njom, dijete mijenja glas s obzirom na uloge u kojoj se nalazi, usklađuje misao, emocije i pokrete te mu govor postaje prirodan i spontan, a sramežljivost se zamjenjuje otvorenosću. Važno je da se lutkarska igra ističe dinamičnošću, preglednošću, jasnoćom, ali i efektom iznenađenja koji ostavlja poseban dojam (Pokrivka 1978: 63).

Važno je djecu što više animirati. Stalnim mijenjanjem uloga postiže se dinamičnost u razrednom okruženju što kod djece potiče maštu i kreativnost što i potvrđuje sljedeći navod: „Lutka u svijetu dječje mašte mijenja stotinu uloga, sto puta umire u okviru jedne igre, da bi se malo zatim rodila u potpuno novoj ulozi u drugoj igri. I tako dijete raste, stvarajući nove igre“ (Kužat-Špaić 1975: 268). Lutka je od iznimne važnosti kao posrednik u komunikaciji. Uvođenjem lutke u komunikaciju, dijete se potiče na komunikaciju u situacijama kada ne želi pričati s odraslom osobom. Prvi se korak podrazumijeva od odrasle osobe koja pristupa s lutkom, a poslije će se dijete samo odvažiti na komunikaciju uvidjevši lakoću igre i obraćanja posredstvom lutke. Na ovaj način odvija se paralelna komunikacija odrasle osobe i djeteta, gdje mišljenje lutke ima prednost pred odraslom osobom i smatra se autoritetom. Upotrebom lutke, odrasla osoba djeci može približiti određene situacije te ukazati kako riješiti problem na odgojan i poticajan način (Županić Benić 2009: 113).

Bez obzira na aktivnosti u kojima se djeca uglavnom pasivna, lutka može probuditi njihovu aktivnost i zanimanje. Djeca najbolje uče ako iskuse predmet, a lutka u pokretu je

vizualno privlačna i taktilna, stoga ona angažira dijete u cijelosti. Nadalje, lutka se može koristiti kao sredstvo kojim se uči u raznim dijelovima kurikula, bilo gdje i bilo kada. Može se koristiti u malim grupama, u jutarnjim druženjima te kroz igru uloga u razredu i izvan njega. Najpogodnije lutke za razredno ozračje one su koje se mogu navući na ruku, poput zijevalica koje se mogu izraditi od starih rukavica i papirnatih vrećica. Neizmjereno je mnogo mogućnosti, a na učitelju je da stvori okruženje koje će dijete potaknuti na korištenje mašte i kreativnosti (Županić Benić 2009: 124 - 125). Na važnost upotrebe lutke i utjecaj lutkarstva na dijete ukazuje i Renfro (1982: 35) koja smatra kako djeca koja se bave lutkarstvom poboljšavaju sliku o sebi jer postaju kreatori vlastitih jedinstvenih tvorevina. Razgovarajući s lutkom, dijete razvija sposobnosti sporazumijevanja i razvija govor te eksperimentira s raznim glasovima i zvukovima. Lutka djetetu nudi mogućnost izražavanja osjećaja, a da pritom nema osjećaj odgovornosti za ono što je lutka izgovorila. Nadalje, lutkarstvo kao grupna aktivnost potiče djecu na razvoj društvenih aktivnosti kao što je slušanje, prihvaćanje, interakcija, primjećivanje i uvažavanje različitih ideja i osjećaja. Igranje lutkom omogućuje im da budu ono što bi željela biti.

Lutka služi kao odlično sredstvo u nastavi koje pomaže usvajanju poželjnih obrazaca ponašanja ili stjecanju novih vještina. Primjerice, promatranjem učitelja kako pravilno rukuje lutkom ili kako je izrađuje, dijete stječe novo znanje. Upotreba lutke može utjecati na poticanje postojećega ponašanja kao što je međusobno pomaganje učenika (Ivon 2010: 80). Učiteljevo zanimanje za pojedinu umjetnost odražava se na primjenu lutke u nastavi. Učitelj koji ima sklonost likovnom izričaju, poticat će učenike na izradu lutaka s kojim će glumiti, dok će učitelji koji preferiraju scensko izražavanje upotrebljavati lutku kao pomoćnika u glumi. Nakon primjene lutke u raznim aktivnostima, zadovoljstvo je vidljivo i kod učenika i kod učitelja. Oni učitelji koji u nastavi koriste lutke mogu uočiti i prepoznati pozitivni utjecaj lutke te odgojne vrijednosti koje se djeci lutkom prenose. Istraživanja¹ su pokazala kako upotreba lutke u nastavi poboljšava komunikaciju, razumijevanje, obogaćuje rječnik te razumijevanje osjećaja. Unatoč tomu što primjena lutke u nastavi ima brojne prednosti, istraživanjima je također utvrđeno da ona još uvijek nije dovoljno zastupljena u nastavnome procesu. Da bi se lutka više koristila u nastavi, potrebno je zanimanje učitelja i njegova otvorenost prema novim iskustvima. Mogućnosti su za primjenu lutke u nastavi mnogobrojne, a kako i koliko koristiti lutku ovisi o isključivo o učitelju jer su djeca uvijek otvorena za igru i stjecanje novih iskustava. Kako bi učenicima olakšali svladavanje sadržaja,

¹ O tome vidjeti više u ulomku 4.3.

na učiteljima je da djecu potiču na stvaralačko i kritičko izražavanje kroz umjetnost (Županić BeniĆ 2009: 118). Prema Ediju Majaronu (2004: 83) kreativnost podrazumijeva gledanje na stvari traženjem asocijacije vezane za boju, oblik, materiju, miris, a ne samo na funkciju. Sve navedeno čini lutkarstvo maštovitim. U skladu s time Županić BeniĆ (2009: 118) u svojoj studiji ističe da budućnost djece treba podrazumijevati kreativnu školu u kojoj će učitelji kroz rad s djecom poticati razne umjetnosti, a između ostalog i umjetnost lutkarstva.

4.2. Primjena lutke u nastavi

U razrednoj nastavi, posebice u prvom razredu djeca uče kroz igru. Dijete se igra od dana rođenje te u svijetu igre zadovoljava sve svoje potrebe, osjećajući se sretnim, zadovoljnim i uspješnim. Dijete uči igrajući se, a svijet igre i svijet lutaka dva su najčudesnija i najmaštovitija svijeta. Nola (1980: 83) tako navodi:

„Dijete živi tako da se igra i živi igrajući se. Igra je potrebna za njegovo odrastanje, potvrđivanje, komunikaciju, otkrivanje svijeta i događanja u njemu te oko njega. Igrajući se, dijete otkriva da igra sama po sebi zapravo nema neko posebno značenje, nego da ima svoje postojanje, svoje vlastito kretanje i svojevrzne, gotovo nedostižne, zakonitosti. Upravo ta bit igre sama po sebi potiče djetetovu zainteresiranost za nju. Igra je bit sama po sebi – 'igra se igra'. Igra uz to znači i djetetovo.“

To je viđenje potvrdio i Zagorac (2006: 70) svojom konstatacijom o igri kao dobrovoljnoj radnji koja se odvija unutar nekih utvrđenih prostornih ili vremenskih granica, prema prihvaćenim ali i obaveznim pravilima, kojoj je cilj u njoj samoj, a prati je osjećaj radosti i napetosti te svijest da je ona sve osim običnoga života. Kako bi se postigao holistički razvoj od velike je važnosti iskustveno učenje. Djetetova potreba za istraživanjem u njegovoj je prirodi, a razvoj se temelji na iskustvu. U procesu učenja, uloga lutkarstva je mnogostruka. Uzimajući u obzir da je razred skupna individualaca u kojemu možda neće svima biti zanimljiva gluma s lutkom, treba integrirati mnoge umjetničke izraze. Izrađivanjem lutaka i scenografije te osmišljavanjem igrokaza djecu se potiče da iskustveno steknu različite sposobnosti i vještine (Županić BeniĆ 2009: 126- 127).

U nastavi lutka predstavlja poveznicu između učitelja i učenika jer oslobađa dijete od straha i uobičajene komunikacije. U lutkarskim je izvedbama važno razvijati odgojne zadatke tj. ljubav prema scenskom djelu, treba težiti buđenju skrivenih emocija kod učenika kao i njihovu izražavanju, zatim razvoju stvaralačkih sposobnosti, aktiviranju mašte, razvijanju samopouzdanja te mnogih drugih aspekata koji će pomoći djeci u radu, ali i općenito u

životu. Lutkom se obogaćuje emocionalni i socijalni potencijal budući da se dijete treba prilagoditi situaciji u kojoj se lutka nalazi. Stavljajući dijete u različite situacije ono sagleda različita stajališta, promišlja i razvija emocionalnu inteligenciju, ali i sposobnost empatije (Majaron 2004: 98).

Učitelji trebaju poticati djecu da sami izrađuju svoje lutke. Bez obzira na to hoće li one biti savršene ili ne, važno je da su djetetov proizvod. Učitelj učeniku ne čini uslugu ako napravi lutku za njega, već ako mu pomogne da uradi sam. Na taj način učitelj učeniku nudi mogućnost za dalje stvaranje u kojem on uči iskustveno, dodirujući i uočavajući (Županić Benić 2009: 128). Majaron i Helena Korošec (2006: 97) ističu da prilikom izrade, odnosno stvaranja lutke, djeca razvijaju motoričke vještine te da pritom do izražaja dolazi njihov kreativni potencijal.

U nastavnome procesu lutka može poslužiti za personificiranje slova te za rekonstrukciju, prepričavanje priča i dramatizaciju (Čudina-Obradović 1996: 146). Nadalje, lutka je odličan pomoćnik prilikom računanja i uspoređivanja brojeva (Majaron 2004: 63). U glazbenoj kulturi lutka se može iskoristiti prilikom slušanja novoga (npr. klasična glazba) jer svojim šarmom privlači na slušanje (Coffou 2004: 11). U prvome razredu, prilikom učenja slova i brojeva, najčešće se jezik i matematika integriraju s likovnom kulturom na način da djeca slova ili brojeve trebaju nacrtati. Međutim, crtanje slova ili brojeva može se zamijeniti izradom lutke koja se skicira kao slovo, a potom šiva. U toj dobi većina djeca ne zna šivati, stoga ta aktivnost može biti višestruko korisna jer se dijete uči strpljivosti, svladavanju fine motorike te vježbanju pisanja. Izradom lutke u obliku slova, slova kao takva duže ostaju u sjećanju djeteta (Županić Benić 2009: 129). U nastavi se često zanemaruju srce i ruke te je fokus usmjeren na intelekt djece što dovodi do nepovezivanja znanja i činjenica jer nema uporišta u nečemu opipljivom što je djeci blisko. Lutkarstvo nudi novu dimenziju, stoga je njegovo uvođenje u nastavni kurikulum prije svega nužno, a zatim i izvedivo (Županić Benić 2009: 128). Lutku je moguće primijeniti u svim nastavnim predmetima pri čemu se lutka ne koristi više samo kao sredstvo za motiviranje učenika, nego kao didaktičko pomagalo kojim se ostvaruju ishodi različitih nastavnih predmeta (Korošec 2013: 114).

Postoji nekoliko načina upotrebe lutke u odgojno-obrazovnom procesu (Ivon prema Županić Benić 2009: 119). Autorica razlikuje pet načina upotrebe lutke: *lutka skupina*; *lutka sadržaj*; *lutka područje*; *lutka odgojni projekt* te *lutkarske igre scenskom lutkom*, dok Korošec u svojoj podjeli ističe njihovu međusobnu povezanost: *lutka ljubimac skupine*; *razumijevanje i učenje određenih kurikulumskih ishoda*; *projektne rad s lutkom*; *izražavanje osjećaja i doživljaj svijeta te od spontane igre do predstave* (Korošec prema Županić Benić

2009: 119). Renfrou i Hunt razlikuju šest načina korištenja lutke u radu s djecom: *izrada lutke; spontana igra s lutkom; pripovijedanje s lutkom; razgovor s lutkom; priprema predstave te učenje i poučavanje s lutkom* (prema Županić Benić 2009: 119). Iako su spomenuti autori različito definirali termine upotrebe lutke u odgojno-obrazovnom procesu, u navedenim podjelama ipak se može uočiti njihova podudarnost koja se odražava u trovrсноj ulozi lutke koja može biti obrazovna, odgojna ili pak rezultat spontanoga stvaralaštva (Županić Benić 2009: 120).

Upotreba lutke u nastavnome procesu ovisi najviše o učitelju i njegovu poznavanju materije i osjećaja za lutkarstvo. Pod tim se podrazumijeva uočavanje raznih mogućnosti prilikom korištenja lutke s djecom, sam interes za korištenje lutke u odgojno-obrazovnom procesu, ali i volja da se na takav način realizira komunikacija u razredu. Ponekad pretrpani rasporedi i satnica ne ostavljaju prostor za fleksibilnost i kreativno izražavanje. Također, učenicima se općenito ne ostavlja prostor za stvaralački izraz s obzirom na to da je nastava Glazbene i Likovne kulture marginalizirana što lutku čini kliskim terenom izvan okvira normiranja (Županić Benić 2009: 117). Kako bi učenicima olakšali učenje, učitelji trebaju pronaći način kojim će učenike potaknuti da se izražavaju kreativno i stvaralački, da uče iskustveno i da razvijaju osjetljivost za problem, ali i kritičko promišljanje. U tome prednjači umjetnost jer je jedino osoba koja može biti kreativna i koja može stvarati, ispunjena (Županić Benić 2009: 118).

Lutka se na razne načine može koristiti pri svladavanju nastavnih sadržaja Hrvatskoga jezika. Primjerice, korištenjem lutke prilikom prikazivanja događaja neke priče, djeca improviziraju te time razvijaju osjećaj za priču, uočavaju njenu strukturu što pridonosi boljem razumijevanju sadržaja. Bez obzira na govorne sposobnosti, lutka stvara pozitivno ozračje te aktivira učenike. Navodeći lutku da progovori, dijete stvara odlične preduvjete za ostvarivanje ciljeva i zadaća nastave jezičnoga izražavanja. Prilikom interpretacije književnoga teksta ili gledanja dječjih filmova, lutka može biti odlično motivacijsko sredstvo. Ona može utjecati na slobodnije izražavanje dojmova. Dakle, osim što se lutke mogu koristiti u predstavama, jednako tako učitelji mogu s djecom gledati predstavu nakon čega djeca posredstvom lutke daju povratnu informaciju o izvedbi. Nastava medijske kulture podrazumijeva lutkarski igrokaz što spada pod programski sadržaj prvoga razreda. Lutka je prikladno didaktičko sredstvo za približavanje apstraktnih gramatičkih pojmova kao što su imenica ili glagol. Korištenjem velike i male lutke u nastavi, djeca mogu lakše percipirati značenje nepoznatih pojmova kao što je pojam umanjenica. Nadalje, lutka se može koristiti i u usmenim ispitivanjima kod djece koja imaju problem s tremom i strah od ispitivanja. Kako

bi lutka poslužila svrsi, od iznimne je važnosti zainteresiranost i volja učitelja (Pavlinović, Nemeth-Jajić 2010: 83 - 85).

Osim spomenutih autora i Milda Bredikyte (2004: 57) u svojoj studiji ukazuje na iznimnu važnost primjene lutke u nastavi. Ona smatra kako lutka ima veliki utjecaj na dijete jer budi dječju maštu, potiče slobodno izražavanje doživljaja i osjećaja, obogaćuje dječji rječnik, razvija govorno stvaralaštvo te stvara dobru podlogu za dječje dramske igre. Milan Čečuk (2009: 67) to viđenje dodatno potkrjepljuje naglašavajući važnost dječjeg posjeta kazalištu gdje djeca zajedno s tim malim, živim igračkama postaju svemoćni, a što potom dovodi do psihičkoga oslobađanja koje dijete čini sposobnijim i spremnijim da prihvati sve spoznaja koje donose lutkine priče. Dijete se najbolje može ostvariti i izraziti u igri, a pritom se lutkino kazalište predstavlja kao idealna podloga nagona za igrom gdje je sve što se zbiva upravo onako kao i u njegovu zamišljenome svijetu.

4.3. Dosadašnja istraženost primjene lutke u nastavi

Julija Tomasović (2016: 362) navodi nekoliko istraživanja u kojima se pokazalo kako lutka ima pozitivan učinak u nastavi. Prema istraživanju Pavlinović i Nemeth-Jajić (2010: 84) navodi se široka primjena lutke u nastavi Hrvatskoga jezika, posebice u području medijske kulture. Do istih saznanja došao je Ladislav Bognar (prema Tomasović 2016: 362) koji tvrdi da se lutka u književnosti i medijskoj kulturi primjenjuje u zadovoljavajućoj mjeri, a pritom lutka može predstavljati predmet proučavanja. U tom slučaju naglasak je na animaciji lutke, a manje na samom sadržaju. Osim što je lutka predmet proučavanja, poželjno je da bude i pomoćno nastavno sredstvo kojemu je funkcija ispuniti odgojno-obrazovnu zadaću. Prilikom primjene lutke u nastavi učitelji nailaze na razne poteškoće na što upućuje istraživanje Pavlinović i Nemeth- Jajić (2010: 85) koje navodi najmanju primjenu lutke u nastavi jezika jer ispitanici ne prepoznaju poveznicu gramatičkih pojmova i lutke. Iako učitelji naglašavaju doprinos lutke za dječji razvoj, istraživanja pokazuju nedovoljnu primjenu, a kao glavni razlog tomu navode nedostatak kreativnosti te izradu koja zahtijeva mnogo vremena (Pavlinović, Nemeth-Jajić, 2010: 91). Izjave ispitanika upućuju na nedostatak znanja i kompetencije u svrhu ostvarivanja ciljeva kurikula čemu svjedoče i rezultati istraživanja u kojemu ispitanici smatraju lutku kao medij za poboljšanje jezično-komunikacijskih vještina, a istovremeno isti broj ispitanika rijetko primjenjuje lutku u jezičnome izražavanju (Pavlinović, Nemeth-Jajić 2010: 90).

Tomasović (2016: 363) naglašava zanimljive rezultate u istraživanju upotrebe lutke u nastavi Likovne kulture gdje učenici koji su promatrali djela pomoću lutke pokazuju povećan broj preferencije za odgojni predmet što pridonosi recepciji raznih smjerova umjetnosti. Do zanimljive su spoznaje došli i Amy Wallace i Larisa Mishina (2004: 6) čije je istraživanje potvrdilo snažnu vezu između pozornosti učenika i primjene lutke učitelja. U slučaju nemotiviranosti učenika u nastavi, lutka može imati presudnu ulogu. Još veću korelaciju potvrdili su između uključenosti učenika u nastavu i pozornosti učenika. Važno je napomenuti da u ovome istraživanju lutka nije izravno djelovala na učeničku uključenost, već je bila posrednik na uključenost učenika u aktivnosti. Ističe se moć lutke koja privlači dječju pažnju i usmjerava je, a da oni toga nisu ni svjesni. Postignuta pažnja je prirodna, prilikom čega se djeca usmjeravaju na proces tj. igru, a ne na produkt što bi predstavljalo učenje (Tomasović 2016: 363). Kako bi učitelji prepoznali vrijednost lutke, potrebna je intenzivnija primjena što ovisi o kompetenciji i praksi učitelja što je i preduvjet za uočavanje potencijala lutke (Pavlinović, Nemeth-Jajić 2010: 92). Tomasović navodi kako istraživanje koje je provela Korošec (2016: 364) pokazuje pozitivniji stav odgojitelja u odnosu na učitelje prema utjecaju i primjeni lutki na socijalizaciju i kreativnost, ali i njihovu čestu upotrebu. U istom istraživanju, učitelji koji često upotrebljavaju lutku u nastavi, stajališta su da lutka predstavlja sredstvo koje je učinkovito za postizanje ciljeva u kurikulumu te da ima utjecaj na emocionalni razvoj djeteta. Navedeni rezultati upućuju na nedostatak znanja i prakse onih učitelja koji ne prepoznaju potencijal primjene lutke u nastavi.

Pavlinović i Nemeth-Jajić (2010: 92) navode široku primjenu lutke od razredne nastave pa sve do fakulteta te naglašavaju manju važnost tehničke izrade što iznova ukazuje na nedostatak znanja učitelja koji drže kako izrada lutke iziskuje mnogo truda i vremena. Tomasović prema Korošec (2016: 364) navodi kako učitelji nakon sudjelovanja u studiju stjecanja didaktičkih znanja o lutki prepoznaju vrijednost lutke u nastavi, ali je svi ipak ne primjenjuju u praksi. Učitelji koji često upotrebljavaju lutku u nastavi kao razlog primjene navode iskustvo i praksu. Uzimajući u obzir rezultate istraživanja, Pavlinović i Nemeth-Jajić (2010: 92) zaključuju:

„Učitelji unatoč pozitivnom stavu o lutki i mišljenju da ona uvelike pridonosi djetetovu razvoju, lutku ipak dovoljno ne primjenjuju u nastavi. Razloge tomu vidimo u nedovoljnoj izobrazbi učitelja za kreativan rad s lutkom te provedeno istraživanje također upućuje na potrebu sustavnije izobrazbe učitelja za primjenu lutke kao metode rada u redovitoj nastavi.“

Tomasović (2016: 364) ističe Katedru za učiteljski studij Odjela za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli koji sadrži kolegij Dramsko i scensko stvaralaštvo te Lutkarsko i scenska kultura kojima studenti nadograđuju svoje znanje o prakticiranju lutke u radu s učenicima. Na učiteljskom studiju u Osijeku studenti često koriste lutku u obrazovanju čemu svjedoči i njihov profesor Ladislav Bogнар koji svo znanje i vrijednost primjene lutke prenosi studentima na svojim predavanjima ili putem svoje studije pod nazivom *Priča i lutke u sveučilišnoj nastavi* (2009: 34 - 41) u kojoj naglašava učinak lutke koji se odražava na pozitivno ozračje, poticanje mašte i nepredvidljivost tijeka nastave i promjenu pristupa što pridonosi osvježenju u nastavi. Učiteljski studij Filozofskog fakulteta u Splitu nudi program pojedinim studentima, koji su dio trećeg Modula². Studenti stječu teorijsko znanje, ali ne i praktičnu primjenu. Uzimajući navedeno u obzir, zbog vrijednosti i ciljeva koji se lutkarskom igrom postižu, lutka bi trebala biti dio obveznoga nastavnoga programa, a ne samo dio modula.

Također, važno je u obrazovanju učitelja koristiti lutku kao nastavnu metodu ili kao nastavno sredstvo. Lutke treba koristiti povremeno, kao osvježenje u nastavi jer prečestim korištenjem ona gubi svoj efekt i dolazi do monotonije u nastavi. O nastavniku ovisi kada i kako će upotrijebiti lutku kako bi došlo do pogodne klime prilikom obavljanja zadataka u kojima učenici koriste potpuni potencijal lutke. Pavlinović i Nemeth-Jajić (2010: 92) smatraju kako stereotipi učitelja o primjeni lutke u nastavnome procesu zahtijevaju sustavniju izobrazbu učitelja za primjenu lutke kao jedne od metoda u radu kao i mogućnost uvođenja kolegija u fakultetskom obrazovanju učitelja koji bi stavio naglasak na lutkarski medij.

² Nakon prve godine studiranja student se opredjeljuje za jedan od tri izborna modula. Treći modul zove se još i *Obrazovanje za održivi razvoj* koji ima veliki broj predmeta iz pedagogije, psihologije i metodika koji osposobljavaju studente za razumijevanje specifičnih pitanja odgoja i obrazovanja, te razvoja djeteta.

5. Istraživanje

U ovome dijelu rada opisat će se provedeno istraživanje: predmet, problem i cilj rada, hipoteze i metode koje su se koristile pri provođenju istraživanja i obradi dobivenih podataka te sudionici istraživanja. Objasnit će se postupak i mjerni instrument korišten u istraživanju te će se obrazložiti dobiveni podatci. Na kraju će se, na temelju analiziranih podataka, istaknuti rezultati s obzirom na postavljene hipoteze te izvesti sveobuhvatan zaključak.

5.1. Predmet i cilj rada

Do sada provedena istraživanja o korištenju lutke u nastavi Hrvatskoga jezika, ukazuju na svijest učitelja o važnosti uporabe lutke, ali ipak na nedovoljnu odvažnost u njezinoj implementaciji u nastavnoj praksi. Ovo je istraživanje stoga usmjereno na preispitivanje trenutnoga stanja na usko omeđenome uzorku učitelja i budućih učitelja – studenata završne godine učiteljskoga studija. Iako dosadašnja istraživanja izložena u prethodnim poglavljima, ukazuju općenito na zadovoljavajuću uporabu lutke, ali njezinu neravnomjernu zastupljenost u različitim područjima nastave Hrvatskoga jezika, sljedeće hipoteze formirane su na temelju iskustva autorice ovoga rada, proizašlih iz sudjelovanja u nastavnoj praksi tijekom studiranja na učiteljskome studiju:

H1: Učitelji/učiteljice rijetko koriste lutku u nastavi Hrvatskoga jezika.

H2: Komplicirana i dugotrajna priprema lutke utječe na njenu primjenu u nastavi.

H3: Studenti završnih godina učiteljskoga usmjerenja slabo su upoznati s primjenom lutke u razrednoj nastavi.

H4: Studenti završnih godina namjeravaju često koristiti lutku u svom budućem radu.

Cilj je ovoga rada navedene hipoteze nastoje dokazati ili opovrgnuti te na temelju postignutih rezultata ukazati na mogućnosti koje lutka pruža u nastavnoj praksi, a što je potkrijepljeno teorijom iz prethodnih ulomaka.

5.2. Metode rada

Metoda na kojoj se temelji navedeno istraživanje kvantitativna je metoda anketnoga ispitivanja. Metoda anketa odabrana je kao najbolja metoda za obradu podataka koji su potrebni za izradu rada zato što se uz pomoć nje može u kratko vrijeme obuhvatiti veći broj ispitanika. Također, metodom ankete olakšan je pristup traženim informacijama jer sudionici anketu mogu ispuniti i putem interneta. Osim metode ankete, korištene su i metoda analize

(prilikom objašnjavanja pojedinih dijelova mjernoga instrumenta), sinteze (prilikom povezivanja pojedinih dijelova u jednu, smislenu cjelinu), deskripcije (prilikom opisivanja određenih činjenica), indukcije (prilikom zaključivanja na temelju pojedinih činjenica) te dedukcije (prilikom izvođenja pojedinačnih zaključaka iz određene cjeline).

5.2.1. Sudionici istraživanja

Sudionici u provedenom istraživanju bili su učitelji (34 učitelja/učiteljice) na području Grada Kaštela, koji su određeno vrijeme u radnom odnosu (od učitelj/ica početnica, s malim brojem godina radnoga staža do onih koji su pred mirovinom), što podrazumijeva kontinuiranu uključenost u proces odgoja i obrazovanja. Druga skupina sudionika obuhvaćala je 48 studenata završne (5.) godine Odsjeka za učiteljski studij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, koji imaju kraća iskustva u izvođenju nastave Hrvatskoga jezika³. Anketnim su se upitnicima nastojali ispitati stavovi sudionika prema uporabi lutke kao nastavnoga sredstva te njenom utjecaju na učenike. Iako je lutka primjenjiva u svim predmetima u razrednoj nastavi, istraživanjem se ispitivala učestalost njena korištenja prvenstveno u sklopu nastave Hrvatskoga jezika.

5.2.2. Instrumentarij i postupak ispitivanja

Instrument koji se koristio za prikupljanje potrebnih podataka u ovom istraživanju bila je anketa, odnosno anketni upitnik. U anketnom upitniku nalazila su se pitanja otvorenoga, zatvorenoga i kombiniranoga tipa. Učitelji su anketni upitnik popunjavali u papirnatome obliku, dok su studenti ankete ispunjavali putem interneta.

Anketa za učitelje sastojala se od dvanaest pitanja. Na početku same ankete istaknuta je svrha provođenja ankete. Naglašeno je područje provođenja ankete te njena anonimnost. Prvih devet pitanja obuhvaćala su određene tvrdnje popraćene brojkama od 1 do 5 (*1-uopće se ne slažem, 2-donekle se slažem, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-donekle se slažem, 5-u potpunosti se slažem*). Navedene brojke su označavaju u kojem se stupnju učitelji/ce slažu s određenom tvrdnjom (Likertova skala procjene⁴). Deseto pitanje bilo je pitanje

³ Preciznije, dva semestra u sklopu obaveznih kolegija *Metodika nastave hrvatskoga jezika I i II* te jednomjesečne prakse za svaku godinu provedenu na Fakultetu (ukupno pet mjeseci).

⁴ „Vrsta najčešće primjenjivane ljestvice za mjerenje stavova. Svaku tvrdnju prati najčešće pet mogućih odgovora. Njima se izražava stupanj slaganja, odn. neslaganja sa stavom izraženim u tvrdnji (potpuno slaganje, slaganje, neodlučnost/neutralnost, neslaganje, potpuno neslaganje). Pojedininim kategorijama odgovora pridruženi su brojevi (bodovi), stav ispitanika izražava se zbrojem bodova na temelju odgovora koje je ispitanik odabrao.“ (Likertova ljestvica. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2020. Pristupljeno 5. 8. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36507>)

kombiniranoga tipa. Osim što su trebali procijeniti u kojem se stupnju slažu s određenom tvrdnjom, navedenu je tvrdnju trebalo i kratko obrazložiti. Jedanaesto i dvanaesto pitanje bila su pitanja otvorenoga tipa. Anketa za studente obuhvaćala je pitanja otvorenoga i zatvorenoga tipa. Za razliku od upitnika za učitelje, ovaj je upitnik obuhvaćao procjenu mišljenja studenata o budućoj upotrebi lutke kao sredstva u nastavi Hrvatskog jezika. Anketa se sastojala od petnaest pitanja. Prvih dvanaest pitanja obuhvaćala su Likertovu skalu procjene. Studenti su preko svojih računala ili mobilnih uređaja trebali odabrati brojku od 1 do 5, ovisno o tomu koliko se s navedenim tvrdnjama slažu. Posljednja tri pitanja odnosila su se na samoprocjenu kompetentnosti za korištenje lutke u nastavi te stavove o nedostacima i primjerenosti uporabe lutke u nastavi Hrvatskoga jezika. Studenti su vlastite odgovore trebali obrazložiti.

Primjenom ankete u istraživanju, nastojalo se brzo i efikasno doći do informacija o primjeni lutke, procjeni primjene lutke u razrednoj nastavi te samoprocjeni o sposobnostima za korištenje iste u nastavi Hrvatskoga jezika. Nakon obrade stečenih informacija, dobiveni su rezultati istraživanja koji će biti opisani u sljedećem poglavlju.

6. Rezultati i rasprava

Kako bi se opovrgnule ili potvrdile postavljene hipoteze, podatci iz anketnih upitnika statistički su obrađeni te su se na taj način dobili određeni rezultati. S obzirom na to da su učitelji i studenti završne godine ispunjavali dva različita upitnika, rezultati i rasprava će se provesti u skladu s tim, odnosno prikazat će se posebno za određenu skupinu ispitanika.

6.1. Rezultati anketa za učitelje

Rezultati ankete koju su ispunjavali učitelji osnovnih škola prikazani su grafički, prema pitanjima koja su im bila postavljena. Anketu je popunjavalo 34 učitelja/učiteljica, koji su zaposleni u različitim osnovnim školama na području grada Kaštela. Za prvu tvrdnju, koja glasi *Važno je koristiti lutku u nastavi*, petnaest je ispitanika označilo brojkom 5 - *u potpunosti se slažem*, deset ispitanika brojkom 4 - *donekle se slažem*, osam ispitanika brojkom 3 - *niti se slažem, niti se ne slažem* te dvoje ispitanika brojkom 2 - *donekle se ne slažem*. Odgovora pod brojem 1-uopće se ne slažem, nije bilo. Iz navedenoga proizlazi kako se čak 44% ispitanika u potpunosti slaže s tvrdnjom kako je lutku važno koristiti u nastavi, dok se svega 5% donekle ne slaže. Neizjašnjenih je ispitanika 23%, a onih koji se donekle slažu 29%. U konačnici, većina ispitanika se slaže s tvrdnjom kako je važno koristiti lutku u nastavi (slika 8.).

Slika 8 Odgovori učitelja na prvo pitanje
Izvor: Izrada autorice

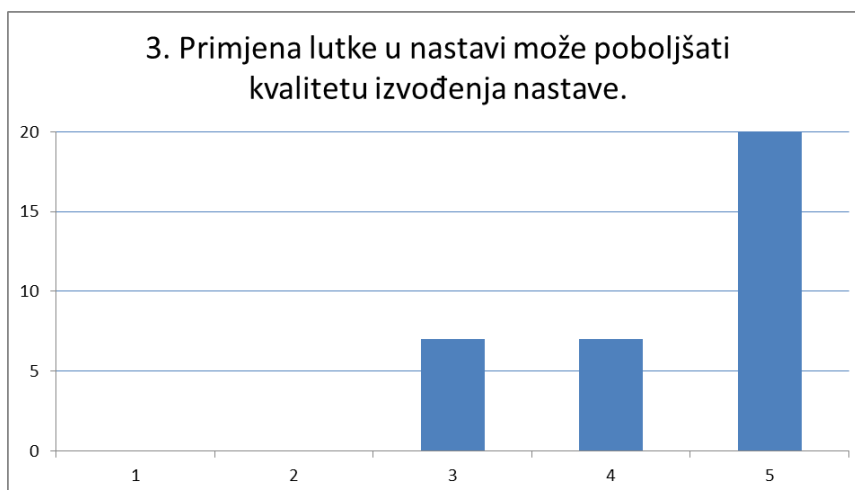
Na drugu tvrdnju, *Često provodim lutkarske aktivnosti u nastavi*, 38% ispitanika je ostalo neizjašnjeno, odabirom odgovora pod brojem 3 - *niti se slažem, niti se ne slažem*.

Odgovor pod brojem 4 - *donekle se slažem*, odabralo je 8 ispitanika, odnosno 23% od ukupnoga broja. Petero ispitanika se izjasnilo odgovorom 2 - *donekle se ne slažem*, a četvero ispitanika je odabralo odgovor pod brojem 1 - *uopće se ne slažem*. Samo je dvoje ispitanika odgovorilo brojem 5 - *u potpunosti se slažem*. Iz navedenoga se može vidjeti kako svega 6% ispitanika često provodi lutkarske aktivnosti u izvođenju nastave, dok čak 11% ispitanika lutkarske aktivnosti ne provodi često. Najveći broj ispitanika (23%) smatra kako provodi lutkarske aktivnosti u vlastitoj nastavi, ali ne često (slika 9.).

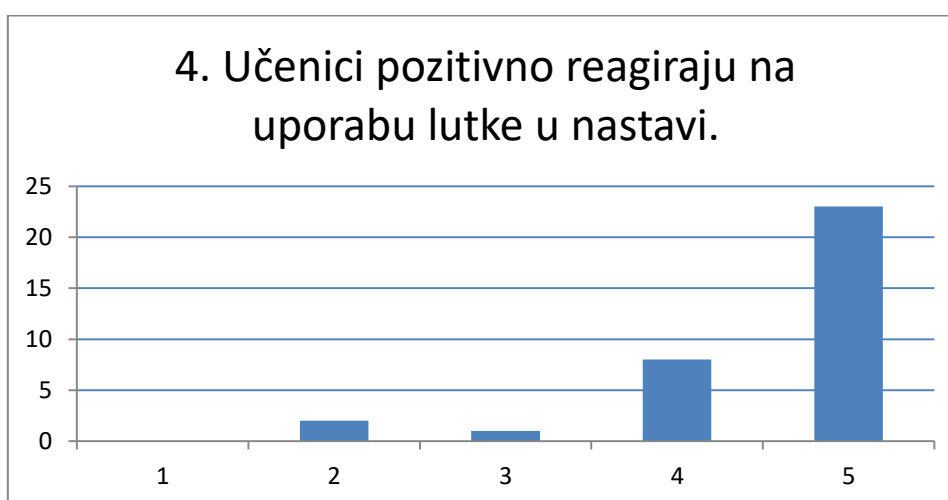
Slika 9 Odgovori učitelja na drugo pitanje
Izvor: Izrada autorice

Treća tvrdnja odnosila se na stajališta ispitanika koja su vezana za korisnost primjene lutke u razrednoj nastavi. 20 od 34 ispitanika, odnosno njih 58 %, izjasnilo se kako se u potpunosti slaže s tvrdnjom da primjena lutke utječe na kvalitetu nastave. Preciznije, kako primjena lutke poboljšava kvalitetu izvođenja nastave. Ostatak ispitanika podjednako se opredijelio za odgovore pod brojem 3 – *niti se slažem, niti se ne slažem* (stoga su ostali neizjašnjeni) i 4 – *donekle se slažem*. Odgovore pod brojem 1 – *uopće se ne slažem* i 2 – *donekle se ne slažem*, nije odabrao ni jedan ispitanik (slika 10.).

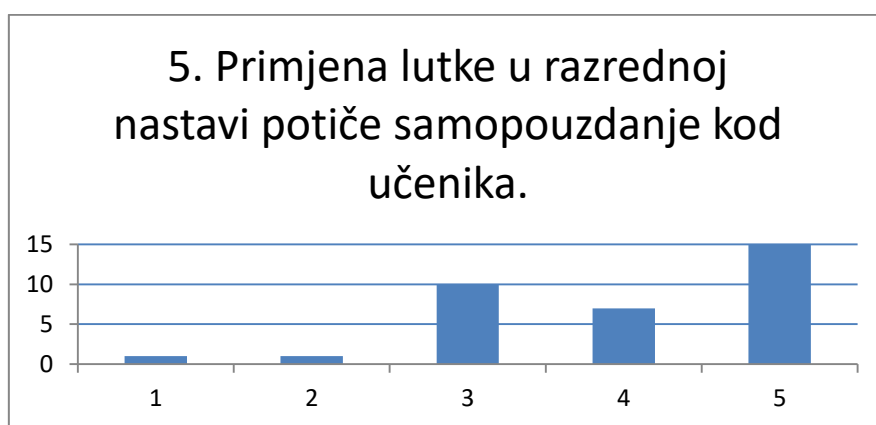
Slika 10 Odgovori učitelja na treće pitanje
Izvor: Izrada autorice

Četvrta tvrdnja odnosila se na procjenu reakcije učenika prilikom primjene lutke u nastavi. Nitko od ispitanika nema stav kako učenici negativno reagiraju na primjenu lutke u nastavi. Dvoje ispitanika, odnosno 6%, izjasnio se kako se samo donekle ne slažu s navedenom tvrdnjom. Jedan ispitanik zaokružio je tvrdnju pod brojem 3 – *niti se slažem, niti se ne slažem*. Osam ispitanika izjasnilo se kako se donekle slažu s navedenom tvrdnjom (23% ispitanika). Najveći broj ispitanika u potpunosti se složio s navedenom tvrdnjom, njih čak 23 (67%), što ukazuje na učiteljska iskustva s pozitivnim reakcijama učenika prilikom primjene lutke u nastavi (slika 11.).

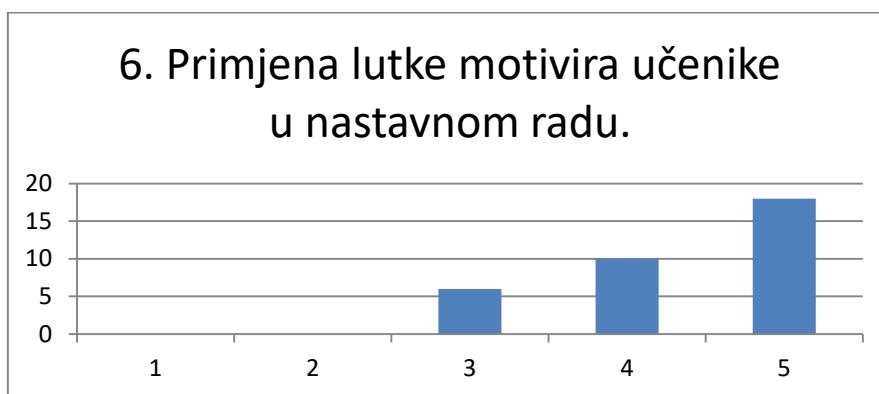
Slika 11 Odgovori učitelja na četvrto pitanje
Izvor: Izrada autorice

Peta se tvrdnja odnosila na procjenu učitelja o utjecanju lutke na samopouzdanje učenika prilikom nastave. Odgovore pod brojem 1 i 2, kako se uopće ne slažu ili donekle ne slažu s tvrdnjom da lutka potiče učeničko samopouzdanje, dalo je dvoje ispitanika. Deset ispitanika je ostalo neizjašnjeno, odnosno zaokružilo je odgovor pod brojem 3 – *niti se slažem, niti se ne slažem*. Sedam ispitanika se izjasnilo kako se donekle slaže s navedenom tvrdnjom, dok je najveći broj ispitanika odgovorio kako se u potpunosti slaže s tvrdnjom (44%) (slika 12.).

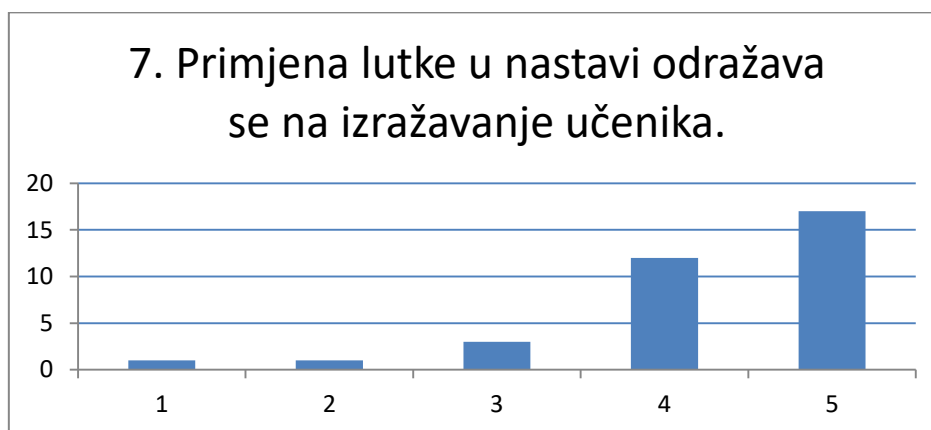
Slika 12 Odgovori učitelja na peto pitanje
Izvor: Izrada autorice

Primjena lutke kao motivacijskoga sredstva ispitana je uz pomoć sljedeće tvrdnje. Osamnaest ispitanika odgovorilo je kako se u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom, što obuhvaća 52 % ukupnog broja sudionika. 29 % ispitanika odgovorilo je kako se donekle slaže s tvrdnjom, a svega šest ispitanika je odgovorilo kako se s tvrdnjom niti slaže, niti ne slaže (slika 13.).

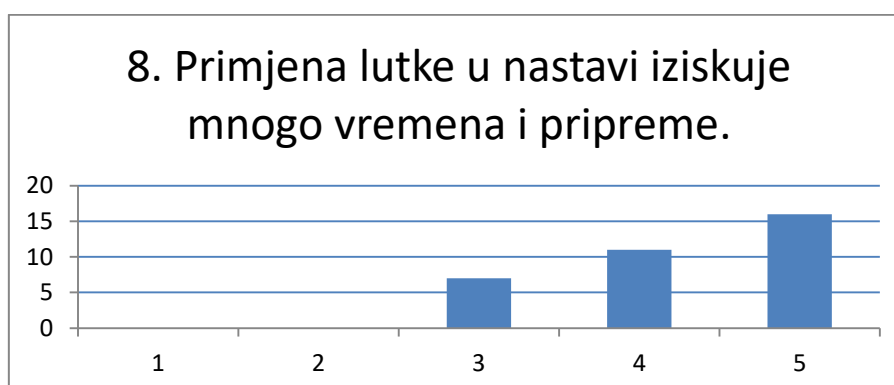
Slika 13 Odgovori učitelja na šesto pitanje
Izvor: Izrada autorice

Utjecaj lutke na izražavanje učenika ispitan je u sedmom pitanju. Pedeset posto ispitanika opredijelio se za odgovor kako se u potpunosti slaže s tvrdnjom da se primjena lutke odražava na izražavanje učenika. S tvrdnjom se donekle slagalo dvanaest ispitanika (35 %), a nije se slagalo (ili se donekle nije slagalo) dvoje ispitanika (6%). Neopredijeljenih ispitanika je sveukupno bilo troje (9%) (slika 14.).

Slika 14 Odgovori učitelja na sedmo pitanje
Izvor: Izrada autorice

Zastupljenost lutke u razrednoj nastavi, kao i mogući razlozi izbjegavanja njene primjene, nastojali su se ispitati kroz sljedeće tri tvrdnje. Da primjena lutke u nastavi iziskuje mnogo vremena i pripreme, potvrdilo je šesnaest ispitanika (47%). Donekle se s tim složilo i dvanaest ispitanika (35%), dok je neizjašnjenih ostalo sedam (21%). Nitko od sudionika nije opovrgnuo navedenu tvrdnju (slika 15.).

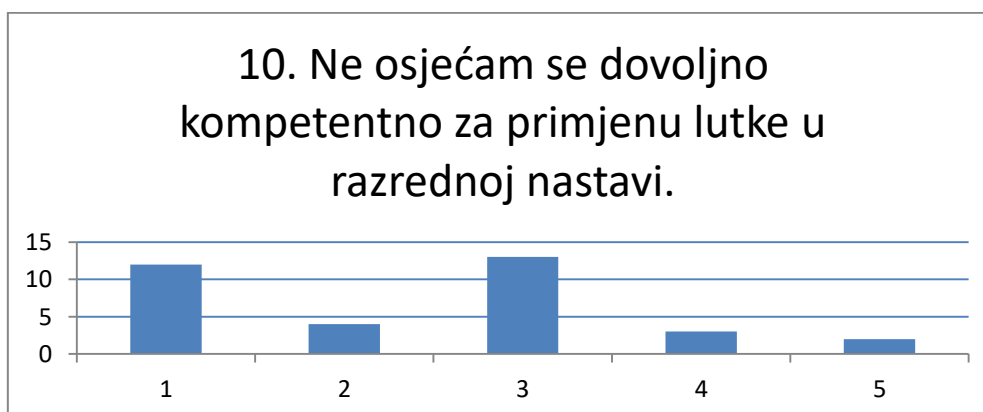
Slika 15 Odgovori učitelja na osmo pitanje
Izvor: Izrada autorice

S tvrdnjom kako lutka nije zastupljena u razrednoj nastavi, složilo se u potpunosti svega četvero ispitanika (11%). Najveći postotak ispitanika se donekle složio s navedenom tvrdnjom, čak njih dvanaest (35%). Neizjašnjenih ispitanika, kao i onih koji se u potpunosti ne slažu s tvrdnjom, bilo je po osam (23%). Dvoje ispitanika (6%) donekle se nije složilo s tvrdnjom (slika 16.).

Slika 16 Odgovori učitelja na deveto pitanje
Izvor: Izrada autorice

S tvrdnjom kako se ne osjećaju dovoljno kompetentno za primjenu lutke u nastavi, u potpunosti se složilo svega dvoje ispitanika (6%). Donekle se složilo troje ispitanika (9%), dok je najviše bilo onih koji su ostali neizjašnjeni (38%). Kako se donekle ne slažu s tvrdnjom, izjasnilo se četvero ispitanika (12%), a u potpunosti se nije složilo čak dvanaest ispitanika (35%) (slika 17.).

Slika 17 Odgovori na deseto pitanje
Izvor: Izrada autorice

Iako se najveći postotak ispitanika izjasnio kako se smatra dovoljno kompetentnim za primjenu lutke u nastavi, malen broj je jasno objasnio izvore osjećaja kompetentnosti. Nekoliko ispitanika je navelo kako su prisustvovali seminarima i radionicama u kojima su usavršavali već stečena znanja za primjenu lutke kao nastavnoga sredstva u radu s učenicima. Ostali su ispitanici većinom navodili razloge nekorištenja lutke u nastavi. Često se kao odgovor javila preduga priprema i nedostatak materijalnih uvjeta. Određeni se ispitanici osjećaju nemotivirano, što zbog nedostatka vremena, ideje, materijala ili znanja. Nekolicina smatra kako učenici nakon određenoga razdoblja prerastu lutku, pa tako i njenu primjenu u nastavi. Isti razlozi se navode i kao nedostaci primjene lutke u nastavi. Kao odgovori na pitanje „*U kojem bi području nastave Hrvatskoga jezika uporaba lutke bila primjerena i na koji način?*“, ističu se jezično izražavanje i medijska kultura.

Iz provedenih anketa može se zaključiti kako većina učitelja smatra kako je lutku važno koristiti u nastavi te kako primjena lutke utječe pozitivno na kvalitetu izvođenja nastave, samopouzdanje, motivaciju i izražavanje učenika. Većina učitelja, iz vlastitoga iskustva, ističe kako učenici pozitivno reagiraju na primjenu lutke u razrednoj nastavi. Međutim, bez obzira na sve navedeno, učitelji se izjašnjavaju kako se primjena lutke ne prakticira toliko često, a najčešći razlozi za to su nedostatak vremena i materijala. Shodno tomu, učitelji se ne osjećaju ni dovoljno kompetentno za primjenu lutke u nastavi.

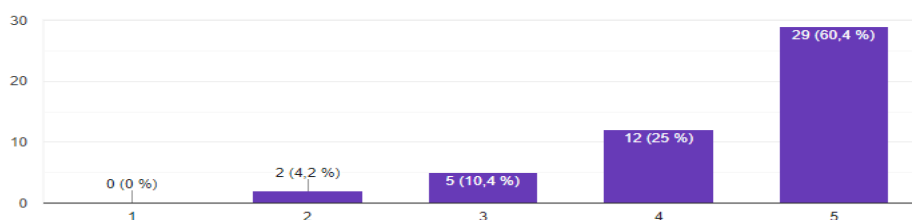
6.2. Rezultati anketa za studente

Druga skupina ispitanika uključivala je studente završne godine Odsjeka za učiteljski studij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Anketni upitnik je, putem interneta, ispunilo 48 studenata. Rezultati anketa prikazani su grafički u nastavku rada.

S tvrdnjom kako je važno koristiti lutku u nastavi (slika 18.), u potpunosti se složio najveći postotak studenata (60.4%). Donekle se složilo dvanaest ispitanika (25%), dok je neopredijeljenih studenata bilo svega pet (10.4%). Donekle se nije složilo samo dvoje studenata (4.2%).

1. Važno je koristiti lutku u nastavi.

48 odgovora

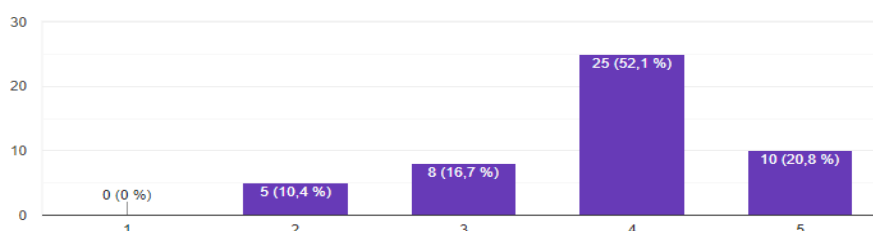

Slika 18 Odgovori studenata na prvo pitanje
Izvor: Izrada autorice

Najveći postotak ispitanih studenata (52.1%) donekle se složio s tvrdnjom kako u svom budućem radu namjerava često koristiti lutku. U potpunosti se složilo deset sudionika (20.8%), dok je neopredijeljenih bilo osam (16.7%). Samo se petero studenata (10.4%) izjasnilo kako se donekle ne slažu s tvrdnjom, a time i da ne namjeravaju često koristiti lutku u nastavi (slika 19.).

2. Često ću provoditi lutkarske aktivnosti u nastavi.

48 odgovora

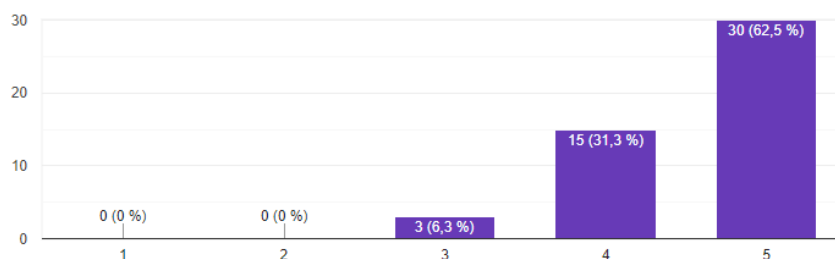

Slika 19 Odgovori studenata na drugo pitanje
Izvor: Izrada autorice

Da primjena lutke u nastavi poboljšava kvalitetu same nastave, potvrdilo je trideset studenata (62.5%). Petnaest se studenata (31.3%) donekle složilo s navedenom tvrdnjom, dok je neizjašnjenih bilo svega troje (6.3%). Nitko nije opovrgnuo ideju kako primjena lutke poboljšava kvalitetu izvođenja nastave (slika 20.).

3. Mišljenja sam da primjena lutke u nastavi može poboljšati kvalitetu izvođenja nastave.

48 odgovora

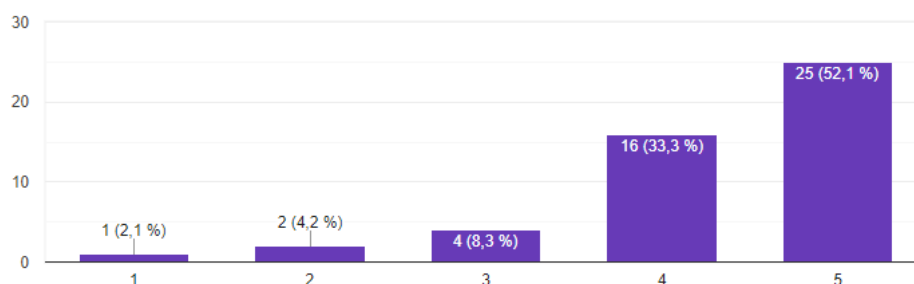

Slika 20 Odgovori studenata na treće pitanje
Izvor: Izrada autorice

Četvrta se tvrdnja odnosila na upoznavanje s primjenom lutke tijekom fakultetskoga obrazovanja. Dvadeset i pet studenata (52.1%) se izjasnilo kako su na fakultetu imali priliku upoznati se s primjenom lutke. Kako su donekle upoznati s primjenom lutke, potvrdilo je šesnaest studenata (33.3%), dok je neopredijeljenih bilo svega četvero (8.3%). Troje se studenata izjasnilo kako na fakultetu nisu imali priliku upoznati se s primjenom lutke u nastavi (slika 21.).

4. Na fakultetu smo imali priliku upoznati se s primjenom lutke u nastavi.

48 odgovora

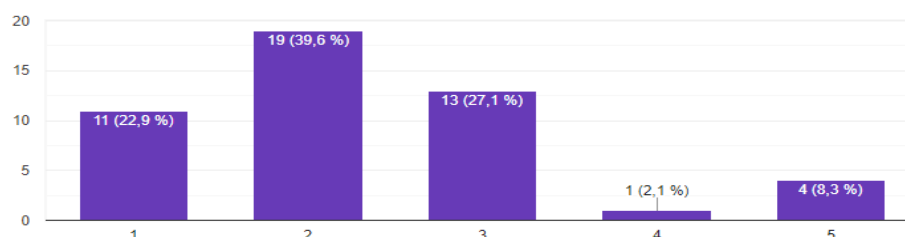
Slika 21 Odgovori studenata na četvrto pitanje
Izvor: Izrada autorice

Zastupljenost lutke u razrednoj nastavi ispitana je uz pomoć sljedeće tvrdnje. Najveći broj ispitanih studenata, čak njih devetnaest (39.6%), izjasnilo se kako se tijekom metodičkih vježbi donekle nisu imali priliku susresti se s primjenom lutke u nastavi. Njih jedanaest (22.9%) nije uopće prisustvovalo satu na kojemu je bila uključena lutka. Trinaest je studenata (27.1%) ostalo neizjašnjeno. Samo četvero studenata (8.3%) se u potpunosti složilo s

tvrdnjom kako je lutka zastupljena u razrednoj nastavi, a donekle se složio samo jedan ispitanik (2.1%) (slika 22.).

5. Na temelju iskustva s oglednih sati metodičkih vježbi svih nastavnih predmeta, zaključujem da je lutka zastupljena u razrednoj nastavi.

48 odgovora

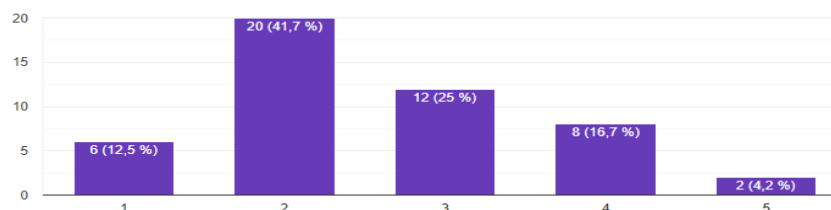

Slika 22 Odgovori studenata na peto pitanje
Izvor: Izrada autorice

Uz pomoć sljedeće tvrdnje ispitana su iskustva studenata sa zastupljenošću lutke u nastavi Hrvatskoga jezika. Skoro se polovina studenata (41.7%) izjasnila kako se donekle ne slaže s tvrdnjom da je lutka zastupljena u nastavi Hrvatskoga jezika. U potpunosti se nije složilo šest studenata (12.5%), dok je neopredijeljenih bilo dvanaest (25%). S navedenom se tvrdnjom u potpunosti složilo svega dvoje studenata (4.2%), a donekle se složilo njih osam (16.7%) (slika 23.).

6. Na temelju iskustva s oglednih sati metodičkih vježbi, zaključujem da je lutka zastupljena u nastavi Hrvatskoga jezika.

48 odgovora

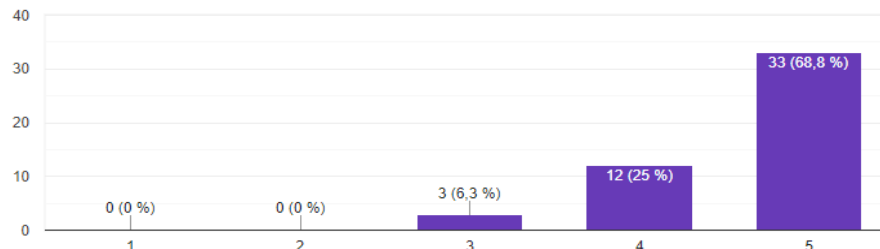
Slika 23 Odgovori studenata na šesto pitanje
Izvor: Izrada autorice

Sedma se tvrdnja odnosila na češću primjenu lutke u razrednoj nastavi. Trideset i troje ispitanika (68.8%) se u potpunosti složilo da bi lutku u nastavi bilo bolje češće koristiti.

Dvanaest ispitanika (25%) se donekle složilo s tvrdnjom, dok je neopredijeljenih bilo samo troje (6.3%) (slika 24.).

7. Bilo bi dobro kad bi se u nastavi Hrvatskoga jezika više koristila lutka.

48 odgovora

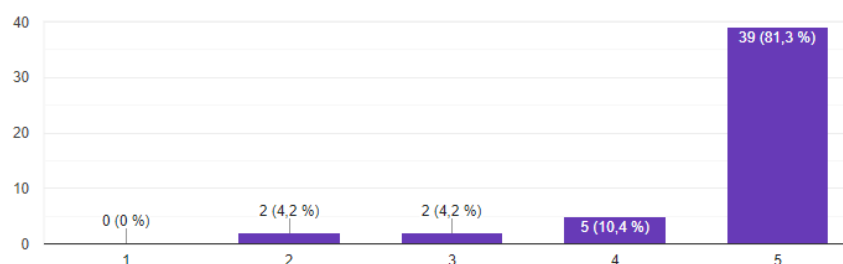
Slika 24 Odgovori studenata na sedmo pitanje

Izvor: Izrada autorice

Sljedećom su se tvrdnjom nastojali ispitati stavovi studenata o utjecaju lutke na samopouzdanje učenika. Najveći postotak ispitanika (81.3%) odgovorio je kako se u potpunosti slaže s tvrdnjom da primjena lutke utječe pozitivno na učeničko samopouzdanje. S tvrdnjom se donekle složilo petero ispitanika (10.4%), dok je neopredijeljenih i onih koji se s tvrdnjom donekle nije složilo bilo po dvoje (4.2%) (slika 25.).

8. Mišljenja sam da primjena lutke u razrednoj nastavi može pozitivno utjecati na samopouzdanje kod učenika.

48 odgovora

Slika 25 Odgovori studenata na osmo pitanje

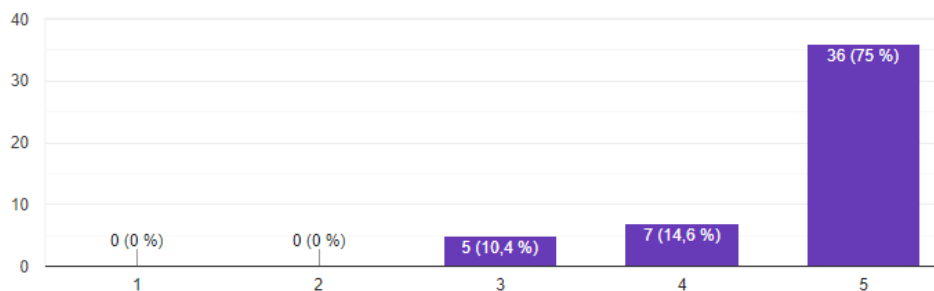
Izvor: Izrada autorice

O utjecaju lutke na izražavanje učenika, bilo je riječi u devetoj tvrdnji. Da primjena lutke značajno utječe na izražavanje učenika potvrdilo je u potpunosti čak trideset i šest

studenata (75%). Donekle se složilo sedam studenata (14.6%), dok je neizjašnjenih ostalo svega petero (10.4%) (slika 26.).

9. Mišljenja sam da se primjena lutke u nastavi može značajno utjecati na izražavanje učenika.

48 odgovora

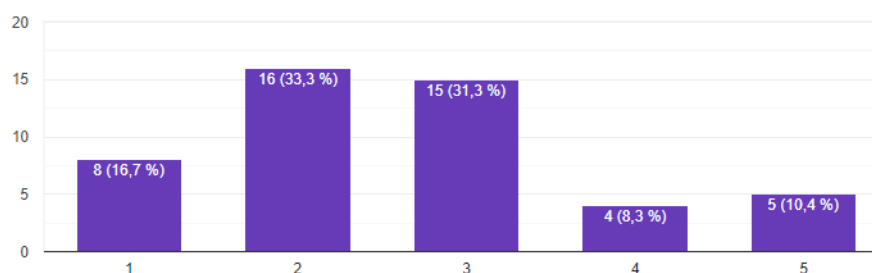
Slika 26 Odgovori studenata na deveto pitanje

Izvor: Izrada autorice

Da primjena lutke iziskuje mnogo vremena i pripreme, potvrdilo je samo petero studenata (10.4%). Donekle se složilo četvero studenata (8.3%), dok je neopredijeljenih bilo čak petnaest (31.3%). S tvrdnjom se nije složilo osam studenata (16.7%), a donekle se nije složilo šesnaest studenata (33.3%) (slika 27.).

10. Primjena lutke u nastavi iziskuje mnogo vremena i pripreme.

48 odgovora

Slika 27 Odgovori studenata na deseto pitanje

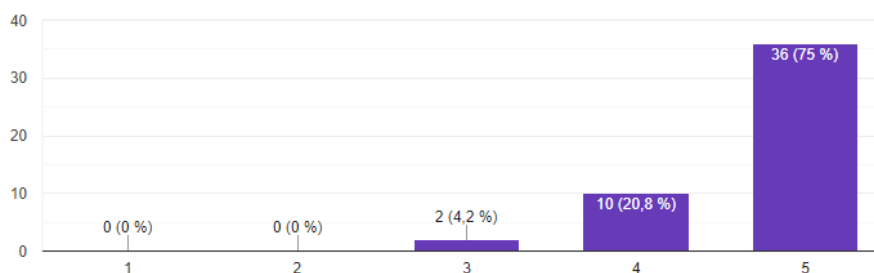
Izvor: Izrada autorice

Važnost lutke u omogućavanju djetetu da ostane dijete, da zadrži igru kao značajan način učenja, ispitana je kroz sljedeću tvrdnju. Trideset i šest studenata (75%) izjasnilo se kako se u potpunosti slažu s mišljenjem da korištenje lutke omogućuje djetetu da ostane

dijete. Deset ispitanika (20.8%) se donekle složilo s navedenom tvrdnjom, dok je neopredijeljenih bilo samo dvoje (4.2%) (slika 28.).

11. Mišljenja sam da lutka prije svega omogućava djetetu da ostane dijete.

48 odgovora

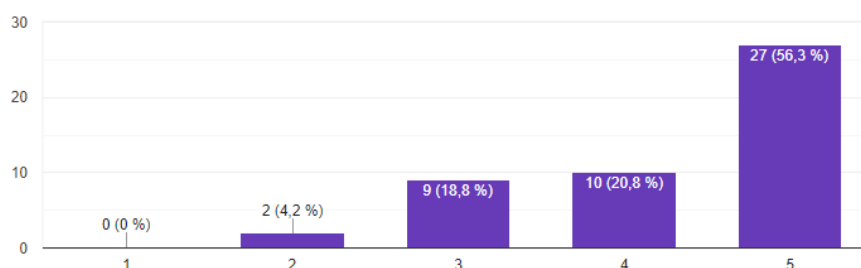
Slika 28 Odgovori studenata na jedanaesto pitanje

Izvor: Izrada autorice

Mišljenje da lutka svoj utjecaj ima i na učitelja i na učenika, odnosno da poboljšava njihov odnos, potvrdilo je dvadeset i sedam ispitanika (56.3%). Deset studenata (20.8%) se donekle složilo s navedenim, dok je njih devet (18.8%) ostalo neizjašnjeno. Samo se dvoje studenata (4.2%), donekle nije složilo s tvrdnjom.

12. Mišljenja sam da lutka poboljšava odnos učitelja i učenika te na taj način postaju bliži i otvoreniji.

48 odgovora

Slika 29 Odgovori studenata na dvanaesto pitanje

Izvor: Izrada autorice

Trinaesto pitanje u anketnom upitniku bilo je postavljeno kao pitanje kombiniranoga tipa. Od studenata se tražilo da se izjasne o vlastitom osjećaju spremnosti, kompetentnosti za primjenu lutke u razrednoj nastavi. Navedeno je pitanje donijelo sa sobom podijeljena

mišljenja. Iz studentskih je odgovora lako vidljivo kako se polovina osjeća dovoljno spremno, dok druga polovina ne.

Poneki se izjašnjavaju kao neopredijeljeni, odnosno kako ne znaju osjećaju li se kompetentnima za primjenu lutke u razrednoj nastavi. Razlozi kojima studenti opravdavaju vlastitu (ne)kompetentnost odnose se na praktični dio nastave. Preciznije, smatraju kako su dosta naučili o primjeni lutke, ali su teorijska znanja rijetko imali priliku primjenjivati u praksi. Studenti koji se osjećaju spremnima, ističu kako su se izradom i primjenom lutke bavili većinom na izbornim kolegijima ili na seminarskim zadacima obveznih kolegija.

Četrnaesto se pitanje odnosilo na nedostatke primjene lutke u nastavi Hrvatskoga jezika. Većina ispitanika ističe kako nedostataka nema. Oni koji ipak tvrde da ih ima, izdvajaju vrijeme, pripremu, prirodu nastavnoga sata, (ne)ozbiljnost u radu ili skrivanje vlastitog identiteta uz pomoć lutke.

Kao najpogodnije područje za primjenu lutke u nastavi Hrvatskoga jezika, studenti ističu jezično izražavanje i književnost. Svoje odgovore obrazlažu na način da navode razne načine primjene lutke koji su vezani za različite književne forme, a potiču izražavanje učenika - u igrokazima, pri obradi lektire, vježbanju dramskih tekstova ili prilikom igre uloga.

Rezultati studentskih anketa upućuju na stavove kako je lutku važno koristiti u nastavi te kako se ona pozitivno odražava na učenika (samopouzdanje, izražavanje) i kvalitetu nastave. Većina studenata smatra kako će češće koristiti lutku u vlastitom radu s učenicima. Međutim, iz vlastitih iskustava tijekom fakultetskoga obrazovanja zaključuju kako se lutka rijetko primjenjuje u nastavi općenito te u nastavi Hrvatskoga jezika, iako za nju ne treba mnogo vremena i pripreme.

6.3. Rasprava

Iz svega se navedenoga može zaključiti kako studenti i učitelji imaju donekle podvojena mišljenja po pitanju primjene i izrade lutke u razrednoj nastavi. Studenti smatraju kako za izradu lutke ne treba mnogo vremena, ni materijala. Navedeno obrazlažu vlastitim iskustvom stečenim na metodičkim kolegijima.

Učitelji ističu kako u vlastitome radu lutku ne primjenjuju osobito često. Obrazloženje se pronalazi upravo u vlastitom osjećaju nekompetentnosti, odnosno u stavovima kako primjena lutke zahtijeva mnogo pripreme, vremenski je dugotrajna i komplicirana. Također, smatraju kako sami nemaju potrebna znanja, odnosno kako bi im trebala dodatna edukacija.

Oni koji su pohađali dodatne seminare vezane za primjenu lutke, smatraju kako je vremensko ograničenje nastavnoga sata ujedno i ograničavajući faktor za uporabu lutke, što nije u skladu s fleksibilnošću kurikula koji inzistira na realizaciji ishoda, a ne opterećuje postupcima i metodama kojima će se ishodi ostvariti, kao ni strogo omeđenom satnicom, osobito u razrednoj nastavi⁵. Poneki ističu i kako je lutka primjerenija za niže razrede (prvi i drugi), dok je u trećem i četvrtom razredu interes za lutku smanjen. Studenti su mišljenja kako lutka pomaže djeci da ostanu djeca, da zadrže igru i spontanost te kako nije važno u kojemu se razredu djeca nalaze. Važno je napomenuti kako su studenti na fakultetu dobro upoznati s primjenom i izradom lutke u nastavi, ali naglašavaju nedostatak iskustva u praksi. No, bez obzira na prepreke, lutku namjeravaju koristiti u daljnjem radu s učenicima.

⁵ Predmetni kurikulum nastave Hrvatskog jezika. Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html. Pristupljeno: 5. rujna 2020.

7. Zaključak

Iako se profesionalno lutkarstvo razvilo u Hrvatskoj tek 1920. godine, ono je čovječanstvu odavno poznato. Lutke su služile za zabavu, izražavanje vlastitih osjećaja, misli i ideja. Čovjek je uporabom lutke lakše otkrivao vlastite misli koje je teško mogao izreći na glas. Lutkarstvo je popularno među odraslima, ali i među djecom. Djeca se poistovjećuju s lutkom te lutka djeci predstavlja zabavno, obrazovno i informativno sredstvo. Stoga nije čudno kako je lutka lako našla svoje mjesto u nastavi.

Iako načelno prihvaćaju dobrobit uporabe lutke u nastavi, dosadašnja istraživanja pokazala su da se učitelji/ce često ne odvaže na intenzivniju primjenu lutke u nastavi. Kao razlog tome navodi se nedostatak vremena, materijala i motivacije. Iako lutka kod učenika budi cijeli splet emocija te se s njome lako poistovjećuju, uz zahtjevan ritam rada i života, lutka se nerijetko smješta na marginu nastavnoga procesa.

U prvome, teorijskome dijelu ovaj diplomski rad osvrnuo se na razvoj lutkarstva, vrste lutke te njezinu ulogu u životu djeteta i u nastavnome procesu. U drugome, empirijskom dijelu provelo se istraživanje među učiteljima razredne nastave na području Grada Kaštela te među studentima završne godine Odsjeka za učiteljski studij Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu. Istraživanjem su se nastojale potvrditi ili opovrgnuti postavljene hipoteze na početku empirijskog dijela rada.

Osvrnuvši se na postavljene hipoteze, nakon provedenoga istraživanja može se zaključiti kako su tri hipoteze potvrđene, a jedna opovrgnuta. Odnosno, učitelji ne primjenjuju često lutku u nastavi općenito, pa tako i u nastavi Hrvatskoga jezika. Razlog tomu je komplicirana i dugotrajna priprema te nedostatak materijala. Za razliku od početnoga uvjerenja, studenti završne godine učiteljskog studija ističu kako su na fakultetu dobro upoznati s primjenom i izradom lutke u nastavi. Međutim, potvrđeno je mišljenje da u svom budućem radu, bez obzira na prepreke, lutku namjeravaju često koristiti.

8. Literatura

1. Bastašić, Z. (1998). *Lutka ima srce i pamet*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Bognar, L. (2009). *Priča i lutka u sveučilišnoj nastavi*. Zagreb: PROFIL.
3. Bogner-Šaban, A. (1986). Povijest lutkarstva u Hrvatskoj od 1916-1985.. *Dani Hvarškoga kazališta*, 12 (1), 251-263. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/101846>. Pristupljeno: 27. kolovoza 2020.
4. Bredikyte, M. (2004). *Dijaloška drama s lutkama kao metoda poticanja dječje verbalne kreativnosti*. Vilnius: Pedagogical University.
5. Broggini, W. (1995). *La magia del burattino*. Milano: Arnoldo Mondadori Editore S.p.A.
6. Coffou, V. (2004). *Lutka u školi*. Zagreb: Tisak, Grafički zavod Hrvatske.
7. Craig, E. G. (1980). *O umjetosti kazališta*. Zagreb: Centar za kulturnu djelatnost.
8. Čečuk, M. (2009). *Lutkari i lutke*. Zagreb: MCUK, Denona d.o.o.
9. Čudina-Obradović, M. (1996). *Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
10. Duran, M. (2001). *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
11. Glibo, R. (2000). *Lutkarstvo i scenska kultura*. Zagreb: Ekološki glasnik.
12. Hitrec, G. (1991). *Kako pripremiti dijete za školu*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Ivon, H. (2010). Dijete, odgojitelj i lutka. Zagreb: *Golden marketing - Tehnička knjiga*. Preuzeto s <http://skr.rs/5Ky>. Pristupljeno: 27. svibnja 2020.
14. Jurkowski, H. (2007). *Povijest europskog lutkarstva* (II. dio). Zagreb: MCUK.
15. Korošec, H. (2013). Studija procjene upotrebe lutke kao nastavnog sredstva u slovenskim školama. *Školski vjesnik*, 62 (4), 1-26. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/112414>. Pristupljeno: 25. srpnja 2020.
16. Kužat-Špaić, K. (1975): *Lutka i dijete*. Šibenik: NIP, Šibenik: Štampa.
17. Majaron, E. (2004). *Lutke u razvoju djeteta*. Zagreb: MCUK.
18. Majaron, M., Korošec, H. (2006). *Otrokovo ustvarjanje z lutkami*. Ljubljana: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.
19. Marjanović, A. (1987). *Kako prepoznati i oplemeniti stvaralačku aktivnost predškolskog deteta*. Beograd: Predškolsko dete.
20. Nola, D. (1980). *Dijete, igra, stvaralaštvo, umjetnost. Djeca i svijet*. Šibenik: Jugoslavenski festival djeteta.
21. Obrazcov, S. (1938). *Akter s kukloj*. Moskva- Lenjigrad: Iskustvo.

22. Paljetak, L. (1990). *Lutkarsko kazalište s obje strane paravana*. Šibenik: Jugoslavenski festival djeteta.
23. Paljetak, L. (2007). *Lutke za kazalište i dušu*. Zagreb: Denona d.o.o.
24. Pavlinović, Ž. i Nemeth-Jajić, J. (2010). Primjena lutke u nastavi hrvatskoga jezika u mlađim razredima osnovne škole. *Hrvatski*, 8 (2), 82-93. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/110116>. Pristupljeno: 20. srpnja 2020.
25. Pokrivka, V. (1978). *Dijete i scenska kultura*. Zagreb: Tisak - Grafički zavod Hrvatske.
26. Renfro, N. (1982). *Discovering the super senses through Puppetmime*. Austin: Nancy Renfro Studios.
27. Rudman, B. (2017). *Lutkarstvo i veliki modernizam*. Zagreb: Školska knjiga.
28. Stanislavski, K. S. (1988). *Moj život u umjetnosti*. Zagreb: CeKaDe.
29. Supek, R. (1987). *O kreativnosti djece*. Zagreb: Globus.
30. Tomasović, J. (2016). Lutka u odgoju i obrazovanju. *Školski vjesnik*, 65, 357-367. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/160227>. Pristupljeno: 25. lipnja 2020.
31. Vigotski, L. S. (1977). *Mišljenje i govor*. Beograd: Nolit.
32. Vukonić-Žunić, J., Delaš, B. (2006). *Lutkarski medij u školi*. Zagreb: Školska knjiga.
33. Zagorac, I. (2006). Igra kao cjeloživotna aktivnost. *Metodički ogledi*, 13 (1), 69-80. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/4365>. Pristupljeno: 20. srpnja 2020.
34. Županić Benić, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*. Zagreb: Leykam international.

8.1. Internetski izvori

1. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine*, broj: 87/08, 86/09, 92/10, 105/10. Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html. Pristupljeno: 5. rujna 2020
2. Likertova ljestvica. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. *Leksikografski zavod Miroslav Krleža* 2020. Preuzeto s <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36507>. Pristupljeno: 5. kolovoza 2020.

8.2. Izvor slika

1. Slika 1. Ginjol lutka. Preuzeto s <https://en.parisinfo.com/paris-museum-monument/138958/Guignol-Saint-Lambert>. Pristupljeno: 27. kolovoza 2020.
2. Slika 2. Lutka zijevalica. Preuzeto s <http://www.os-ppreradovica-zg.skole.hr/2020/04/20/lutkezijevalice2aonline>. Pristupljeno: 27. kolovoza 2020.
3. Slika 3. Lutka javajka. Preuzeto s <http://www.057info.hr/kultura/2010-08-25/zadarski-lutkari-spremni-za-medunarodni-festival>. Pristupljeno: 27. kolovoza 2020.
4. Slika 4. Lutka sjene. Preuzeto s https://en.wikipedia.org/wiki/File:Ki_Sigit_Ariyanto_Dalang_Wayang_Kulit.jpg. Pristupljeno: 27. kolovoza 2020.
5. Slika 5. Lutka marioneta. Preuzeto s https://en.wikipedia.org/wiki/File:Close-Up_Puppets_3.JPG. Pristupljeno: 27. kolovoza 2020.
6. Slika 6. Bunraku-lutka. Preuzeto s <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Osonowiki.jpg>. Pristupljeno: 27. kolovoza 2020.
7. Slika 7. Divovska lutka. Preuzeto s https://en.wikipedia.org/wiki/File:Giant_girl_puppet.jpg. Pristupljeno: 27. kolovoza 2020.

Prilozi

Prilog 1. Upitnik o primjeni lutke u nastavi Hrvatskoga jezika od 1. do 4. razreda na području Grada Kaštela

Poštovani,

studentica sam pete godine Filozofskog fakulteta u Splitu na Odsjeku za učiteljski studij. Provodim anketu u svrhu izrade diplomskog rada. U anketi je uključeno pet škola na području Grada Kaštela. Anketa je anonimna, podatci će se koristiti isključivo u svrhu istraživanja te će biti evidentirani u diplomskom radu. Ljubazno Vas molim da odvojite malo vremena i iskreno odgovorite na anketna pitanja.

Unaprijed Vam zahvaljujem na izdvojenom vremenu!

Na pitanja odgovarate tako da zaokružite odgovore s kojima se slažete te koji, po Vašoj procjeni, predstavljaju točne informacije za školu u kojoj radite.

1 = uopće se ne slažem

2 = donekle se ne slažem

3 = niti se slažem, niti se ne slažem

4 = donekle se slažem

5 = u potpunosti se slažem

1. Važno je koristiti lutku u nastavi. 1 2 3 4 5
 2. Često provodim lutkarske aktivnosti u nastavi. 1 2 3 4 5
 3. Primjena lutke u nastavi može poboljšati kvalitetu izvođenja nastave. 1 2 3 4 5
 4. Učenici pozitivno reagiraju na uporabu lutke u nastavi. 1 2 3 4 5
 5. Primjena lutke u razrednoj nastavi potiče samopouzdanje kod učenika. 1 2 3 4 5
 6. Primjena lutke motivira učenike u nastavnom radu. 1 2 3 4 5
 7. Primjena lutke u nastavi odražava se na izražavanje učenika. 1 2 3 4 5
 8. Primjena lutke u nastavi iziskuje mnogo vremena i pripreme. 1 2 3 4 5
 9. Primjena lutke nije zastupljena u razrednoj nastavi. 1 2 3 4 5
 10. Ne osjećam se dovoljno kompetentno za primjenu lutke u razrednoj nastavi. 1 2 3 4 5
- Obrazložite odgovor.
-
-

11. Koji su, po Vašem mišljenju, nedostaci primjene lutke u nastavi Hrvatskoga jezika?

12. U kojem bi području nastave Hrvatskog jezika uporaba lutke bila primjerena i na koji način? Obrazložite odgovor.

Prilog 2. Upitnik o primjeni lutke u nastavi Hrvatskoga jezika od 1. do 4. razreda za studente 5. godine Učiteljskog studija

Poštovani,

studentica sam pete godine Filozofskog fakulteta u Splitu na Odsjeku za učiteljski studij. Provodim anketu u svrhu izrade diplomskog rada. U anketi su uključeni studenti 5. godine Učiteljskog studija. Anketa je anonimna, podatci će se koristiti isključivo u svrhu istraživanja te će biti evidentirani u diplomskom radu. Ljubazno Vas molim da odvojite malo vremena i iskreno odgovorite na anketna pitanja.

Unaprijed Vam zahvaljujem na izdvojenom vremenu!

Na pitanja odgovarate tako da zaokružite odgovore s kojima se slažete te koji, po Vašoj procjeni, predstavljaju točne informacije za školu u kojoj radite.

1 = uopće se ne slažem

2 = donekle se ne slažem

3 = niti se slažem, niti se ne slažem

4 = donekle se slažem

5 = u potpunosti se slažem

1. Važno je koristiti lutku u nastavi. 1 2 3 4 5
 2. Često ću provoditi lutkarske aktivnosti u nastavi. 1 2 3 4 5
 3. Mišljenja sam da primjena lutke u nastavi može poboljšati kvalitetu izvođenja nastave. 1 2 3 4 5
 4. Na fakultetu smo imali priliku upoznati se s primjenom lutke u nastavi. 1 2 3 4 5
 5. Na temelju iskustva s oglednih sati metodičkih vježbi svih nastavnih predmeta, zaključujem da je lutka zastupljena u razrednoj nastavi. 1 2 3 4 5
 6. Na temelju iskustva s oglednih sati metodičkih vježbi, zaključujem da je lutka zastupljena u nastavi Hrvatskoga jezika. 1 2 3 4 5
 7. Bilo bi dobro kad bi se u nastavi Hrvatskoga jezika više koristila lutka. 1 2 3 4 5
 8. Mišljenja sam da primjena lutke u razrednoj nastavi može pozitivno utjecati na samopouzdanje kod učenika. 1 2 3 4 5
 9. Mišljenja sam da se primjena lutke u nastavi može značajno utjecati na izražavanje učenika. 1 2 3 4 5
 10. Primjena lutke u nastavi iziskuje mnogo vremena i pripreme. 1 2 3 4 5
 11. Mišljenja sam da lutka prije svega omogućava djetetu da ostane dijete. 1 2 3 4 5
 12. Mišljenja sam da lutka poboljšava odnos učitelja i učenika te na taj način postaju bliži i otvoreniji. 1 2 3 4 5
 13. Osjećam se dovoljno kompetentno za primjenu lutke u razrednoj nastavi. 1 2 3 4 5
- Obrazložite odgovor.

14. Koji bi, po Vašem mišljenju, bili nedostaci primjene lutke u nastavi Hrvatskoga jezika?

15. U kojem bi području nastave Hrvatskog jezika uporaba lutke bila najprimjerenija i na koji način? Obrazložite odgovor.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Emanuela Mihalj, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja primarnoga obrazovanja, izjavljujem da je ovaj završni/diplomski rad rezultat isključivo mogega rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da ni jedan dio završnoga/diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga/diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 25. rujna 2020.

Potpis

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA (PODCRTAJTE
ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOGA FAKULTETA
U SPLITU**

Student/Studentica: Emanuela Mihalj

Naslov rada: Stavovi učitelja i studenata završne godine Učiteljskoga studija o primjeni lutke u nastavi Hrvatskoga jezika unutar razredne nastave

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: pedagogija

Vrsta rada: diplomski rad

Mentor/Mentorica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): doc. dr. sc. Ivana Odža

Sumentor/Sumentorica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): doc. dr. sc. Ivana Odža, dr. sc. Tea-Tereza Vidović Schreiber, doc. dr. sc. Anđela Milinović Hrga

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanoga završnoga/diplomskoga rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice potpuno odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) u otvorenom pristupu

b) dostupan studentima i djelatnicima FFST-a

c) dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6 mjeseci / 12 mjeseci / 24 mjeseca (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

U slučaju potrebe (dodatnoga) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnomu tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: Split, 25. rujna 2020.

Potpis studenta/studentice:

A handwritten signature in black ink, consisting of a series of loops and a long, sweeping underline that ends in a small dot.